בע"ה

גליון ל"ג | א'-ז' טהת

לְשִׂיחַ

עַל דַּלְתֵי יוֹם יוֹם

שִׁעוּרֵי הַשָּׁבוּעַ – נ"ך וּמִשְׁנָיוֹת

כְּתַקָּנַת מוֹרֵנוּ וְרַבֵּינוּ הָרַב יִצְחָק גִּינְזְבּוּרְג שְׁלִיטָ"א

שָׁבוּעַ פָּרָשַׁת וַיִּגַּשׁ תשפ"ו

נ"ך: יחזקאל פרקים ב"א-ב"ז

משנה: מסכת אבות פרק ב'

הקדמת המערכת

שבוע טוב ומבֹרך, וגם חודש שמח, לכל אנ"ש והתמימים שיחיו, השוקדים על דלתות התורה הקדושה ורבינו שליט"א יום יום!

השבוע, א'-ז' טבת, נלמד את פרקים כ"א-כ"ז בספר יחזקאל; ואת פרק ב' במסכת אבות.

יה"ר שנזכה ל"כן תהיה לנו" - ה'דידן נצח' הסופי של הגאולה האמתית והשלימה,

המערכת

***

לקבלת העלון מדי שבוע באימייל, לתרומות, הערות והארות – noameg23@gmail.com

טבלת הלִמוד להדש טבת

ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	ששי	שבת קדש
א' טבת יחזקאל כ"א	**ב' טבת** יחזקאל כ"ב	**ג' טבת** יחזקאלכ"ג	**ד' טבת** יחזקאל כ"ד	**ה' טבת** **דידן נצח!** יחזקאל כ"ה	**ו' טבת** יחזקאל כ"ו	**ז' טבת** **ויגש** יחזקאל כ"ז אבות פ"ב
ח' טבת יחזקאל כ"ח	**ט' טבת** יחזקאל כ"ט	**י' טבת** יחזקאל ל'	**י"א טבת** יחזקאל ל"א	**י"ב טבת** יחזקאל ל"ב	**י"ג טבת** יחזקאל ל"ג	**י"ד טבת** **ויחי** יחזקאל ל"ד אבות פ"ג
ט"ו טבת יחזקאל ל"ה	**ט"ז טבת** יחזקאל ל"ו	**י"ז טבת** יחזקאל ל"ז	**י"ח טבת** יחזקאל ל"ח	**י"ט טבת** יחזקאל ל"ט	**כ' טבת** יחזקאל מ'	**כ"א טבת** **שמות** יחזקאל מ"א אבות פ"ד
כ"ב טבת יחזקאל מ"ב	**כ"ג טבת** יחזקאל מ"ג	**כ"ד טבת** **הילולת כ"ק אדמו"ר הזקן** יחזקאל מ"ד	**כ"ה טבת** יחזקאל מ"ה	**כ"ו טבת** יחזקאל מ"ו	**כ"ז טבת** יחזקאל מ"ז	**כ"ח טבת** **וארא** אבות פ"ה יחזקאל מ"ח **סיום!!!**
כ"ט טבת הושע א'	**א' שבט** **ראש חודש** הושע ב'	**ב' שבט** הושע ג'	**ג' שבט** הושע ד'	**ד' שבט** הושע ה'	**ה' שבט** הושע ו'	**ו' שבט** **בא** אבות פ"ו הושע ז'

נ"ך יומי - יום ראשון, א' טבת

|| ראש־חודש טבת ||

יחזקאל פרק כ"א

(א) {פ} וַיְהִי דְבַר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: (ב) בֶּן־אָדָם שִׂים פָּנֶיךָ דֶּרֶךְ תֵּימָנָה וְהַטֵּף אֶל־דָּרוֹם וְהִנָּבֵא אֶל־יַעַר הַשָּׂדֶה נֶגֶב:

דרך תימנה - ארץ ישראל בדרומה של בבל. **אל יער השדה** - אל בית מקדשי שעתיד להיות כיער וכשדה להחרש להלך בו שועלים.

(ג) וְאָמַרְתָּ לְיַעַר הַנֶּגֶב שְׁמַע דְּבַר־יְהוָה כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנְנִי מַצִּית־בְּךָ | אֵשׁ וְאָכְלָה בְךָ כָּל־עֵץ־לַח וְכָל־עֵץ יָבֵשׁ לֹא־תִכְבֶּה לַהֶבֶת שַׁלְהֶבֶת וְנִצְרְבוּ־בָהּ כָּל־ פָּנִים מִנֶּגֶב צָפוֹנָה:

ונצרבו - לשון צרבת השחין (ויקרא י"ג, כ"ג), על שפתיו כאש צרבת (משלי ט"ז, כ"ז), לשון כויה. **כל פנים מנגב צפונה** - כל האנשים שבדרומה של בבל שהוא בצפון לשון צרב רטרייר בלעז.

(ד) וְרָאוּ כָל־בָּשָׂר כִּי אֲנִי יְהוָה בָּעַרְתִּיהָ לֹא תִכְבֶּה: (ה) וָאֹמַר אֲהָהּ אֲדֹנָי יֱהוִה הֵמָּה אֹמְרִים לִי הֲלֹא מְמַשֵּׁל מְשָׁלִים הוּא:

ממשל משלים הוא - כשאני מתנבא להם בלשון משל וחידה כגון יער ואש אוכלת לח ויבש.

(ו) {פ} וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:

ויהי דבר י"י אלי לאמר - הנבא להם נבואה מפורשת שאמרתי לך שים פניך דרך תימנה (יחזקאל כ"א, ב') אני מפרש לך שים פניך אל ירושלים (יחזקאל כ"א, ז').

(ז) בֶּן־אָדָם שִׂים פָּנֶיךָ אֶל־יְרוּשָׁלַם וְהַטֵּף אֶל־מִקְדָּשִׁים וְהִנָּבֵא אֶל־אַדְמַת יִשְׂרָאֵל:

והטף - והנבא וכן אל תטיפו (מיכה ב', ו'), ואל תטיף על בית ישחק (עמוס ז', ט"ז). **אל מקדשים** - הוא יער השדה. **מקדשים** - שני חורבנים.

(ח) וְאָמַרְתָּ לְאַדְמַת יִשְׂרָאֵל כֹּה אָמַר יְהוָה הִנְנִי אֵלַיִךְ וְהוֹצֵאתִי חַרְבִּי מִתַּעְרָהּ וְהִכְרַתִּי מִמֵּךְ צַדִּיק וְרָשָׁע:

צדיק ורשע - הוא הלח והיבש.

(ט) יַעַן אֲשֶׁר־הִכְרַתִּי מִמֵּךְ צַדִּיק וְרָשָׁע לָכֵן תֵּצֵא חַרְבִּי מִתַּעְרָהּ אֶל־כָּל־בָּשָׂר מִנֶּגֶב צָפוֹן:

יען אשר הכרתי ממך - וידעתי כי ישמחו האומות לאידכם אקצוף עליהם ואגרה את נבוכדנצר בכולם והוא שכתבתי ונצרבו בה כל פנים (יחזקאל כ"א, ג') הדרומיים.

(י) וְיֵדְעוּ כָל־בָּשָׂר כִּי אֲנִי יְהוָה הוֹצֵאתִי חַרְבִּי מִתַּעְרָהּ לֹא תָשׁוּב עוֹד: (יא) {ס} וְאַתָּה בֶן־אָדָם הֵאָנַח בְּשִׁבְרָוֹן מָתְנַיִם וּבְמְרִירוּת תֵּאָנַח לְעֵינֵיהֶם: (יב) וְהָיָה כִּי־יֹאמְרוּ אֵלֶיךָ עַל־מָּה אַתָּה נֶאֱנָח וְאָמַרְתָּ אֶל־שְׁמוּעָה כִּי־בָאָה וְנָמֵס כָּל־לֵבָב וְרָפוּ כָל־יָדַיִם וְכֹהֶתָה כָל־רוּחַ וְכָל־בִּרְכַּיִם תֵּלַכְנָה מַיִם הִנֵּה בָאָה וְנֶהְיָתָה נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה: (יג) {פ} וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: (יד) בֶּן־אָדָם הִנָּבֵא וְאָמַרְתָּ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי אֱמֹר חֶרֶב חֶרֶב הוּחַדָּה וְגַם־מְרוּטָה:

חרב חרב - שתי חרבות חרב מלך בבל ראשונה ואח"כ חרב בני עמון ביד ישמעאל בן נתניה שיהרוג את גדליה ואת הנאספים אליו משארית החרב כמו שמפורש (ירמיהו מ"א). **מרוטה** - פורביאה בלעז מנחם חברו לשון שליפה וכן ויתן אותה למורטה (יחזקאל כ"א, ט"ז) וכן כולם.

(טו) לְמַעַן טְבֹחַ הוּחַדָּה לְמַעַן־הֱיֵה־לָהּ בָּרָק מֹרָטָה אוֹ נָשִׂישׂ שֵׁבֶט בְּנִי מֹאֶסֶת כָּל־עֵץ:

היה לה ברק - להיות לה ברק זהרורית פלנדורש בלעז. **או נשיש** - לשון תמיה הוא שמא יש לנו לשמוח עוד. **שבט בני מואסת כל עץ** - שבט שאני מכה בה את בני ליסרו קשה מכל השבטים ומואסת היא מכת כל מטה וכל עץ כי אינם אצלה לכלום.

(טז) וַיִּתֵּן אֹתָהּ לְמָרְטָה לִתְפֹּשׂ בַּכָּף הֵיא־הוּחַדָּה חֶרֶב וְהֵיא מֹרָטָה לָתֵת אוֹתָהּ בְּיַד־הוֹרֵג:

ויתן אותה - את השבט. **למרטה לתפש בכף** - לצחצחה שתהא נוחה והגונה לתופשה בכף. **היא הוחדה חרב** - היא השבט חרב חדה ומרוטה היא לתת אותה ביד נבוכדנצר להרוג בה.

(יז) זְעַק וְהֵילֵל בֶּן־אָדָם כִּי־הִיא הָיְתָה בְעַמִּי הֵיא בְּכָל־נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל מְגוּרֵי אֶל־חֶרֶב הָיוּ אֶת־עַמִּי לָכֵן סְפֹק אֶל־יָרֵךְ:

והילל - לשון יללה. **כי היא** - החרב תהיה בעמי ובכל נשיאיהם ושריהם. **מגורי אל חרב** - קבוצות עמים באים לחרב היו סביבות עמי כן ת"י מגורי לשון אוגר בקיץ בן משכיל (משלי י', ה'), אגרה בקציר (משלי ו', ח'), נהרסו ממגורות (יואל

א', י"ז), העוד הזרע במגורה (חגי ב', י"ט). ומנחם חברו לשון יראה כמו ויגר מואב (במדבר כ"ב, ג'). **לכן ספוק אל ירך** - לנהי ולקינה.

(יח) כִּי בֻּחַן וּמָה אִם־גַּם־שֶׁבֶט מֹאֶסֶת לֹא יִהְיֶה נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִֹה׃

כי בוחן - כי בוחן רב בצרות שאר פורעניות הרבה נבחנו בהן שפוט ודבר ורעב וחיה. **ומה אם גם שבט מואסת לא יהיה** - ומה תהי עוד על בני אם גם שבט מואסת זו תבא עליו עם שאר הבחן. **לא יהיה** - עוד בני בעולם וכן ת"י לא יתקיימון אבל שאר המקרא לא תרגם כך וכן נראה בעיני ושמעתי בו לשונות רבים וראיתי בספרי פתרונות ולא נתיישבו לי והפייט שיסד בחנוכה (בשבת ראשונה ביוצר) המואסת כל עץ הדקיר המזנה מסייעני שקרא את החרב מואסת כל עץ (יחזקאל כ"א, ט"ו) ויונתן כן תרגם או נשיש וגו' על דחדיאו שבטיא דבית יהודה ובנימין לשבטי דישראל כד גלו על דפלחו לטעוותא ותבו אינון למטעי בתר צלמי אעיא אף הוא מפרש או נשיש לשון תמיהא כי בוחן ומה אם גם שבט מואסת לא יהיה. ארי איתנביאו עליהון נבייא ולא תבו כלומר כבר הדבר בחוץ שלא ישובו ומה יהא בסופיהון אם גם שבט מואסת לא יהיה אמר ואף שבטיא דבית יהודה ובנימין מגלא יגלון ובעובדיהון בישיא לא יתקיימון מלכות שבט שהיתה מואסת בחבירתה ומלעגת עליהם ועל הרעה הבאה עליהם אף היא לא תהיה ולא תקום. עוד אפרשנו לשון אחר: **או נשיש וגו'** - או שמא נשיש כי תאמר אלי שבט בני מואסת כל עץ (יחזקאל כ"א, ט"ו) מלכי יהודה מואסי עבודה זרה הם כמו שמצינו באביה שאמר: ועמכם עגלי הזהב (דברי הימים ב י"ג, ח') ואסא ויהושפט וחזקיה ויאשיהו שבערו כל עבודה זרה שבעולם שתחת ידם ואף אלו ישובו בתשובה. זעק והילל. ואל תשיש על זאת כי היא תהיה בעמי ולמה כי בוחן - כבר בוחן הדבר לפני שלא ישובו תשובה הוגנת. **ומה אם גם שבט מואסת לא יהיה** - ומה אמתין עוד אפילו אם באו לשוב ולמאוס בעבודה זרה לא יתקיים הדבר בידם כי ימהרו לשוב לרשעתם והוא שאמר לירמיה אם ישוב לא ישוב.

(יט) {פ} וְאַתָּה בֶן־אָדָם הִנָּבֵא וְהַדְּ כַּף אֶל־כֶּף וְתִכָּפֵל חֶרֶב שְׁלִישִׁתָהּ חֶרֶב חַלָלִים הִיא חֶרֶב חָלָל הַגָּדוֹל הַחֹדֶרֶת לָהֶם׃

הנבא והך כף אל כף - כדרך הסופדים ומה היא הנבואה. **ותכפל חרב שלישתה** - אני אמרתי חרב חרב חרבו של נבוכדנצר להחריב ירושלים וחרב בני עמון בגדליה עוד יש חרב של שלישית כפולה כי שתיהן הללו חרב חללים תהיה והיא חרב החלל הגדול המפלת חללים רבים. **החודרת להם** - בכל אשר תצאו תרדוף אתכם בחדרי חדרים הרי יוחנן בן קרח ושרי החיילים ילכו למצרים שם תשיגם חרב וכן בכל המקומות אשר ימלטו מהם אל ערים בצורות כמו שאמור בענין על כל שעריהם נתתי אבחת חרב (יחזקאל כ"א, כ').

(כ) לְמַעַן| לָמוּג לֵב וְהַרְבֵּהּ הַמִּכְשֹׁלִים עַל כָּל־שַׁעֲרֵיהֶם נָתַתִּי אִבְחַת־חָרֶב אָח עֲשׂוּיָה לְבָרָק מְעֻטָּה לְטָבַח׃

למוג - לשון הנעה. לשון אחר: לשון דבר נמס. **והרבה המכשולים** - והרבות המכשולים וכן כל הרבה שבמקרא לשון הרבות הוא לשון פעול. **אבחת חרב** - יש פותרין טבחת טי"ת תחת אל"ף בא"ט ב"ח ויש פותרין כמו אבעת לשון בעתה ולא יתכן כי התיו באבחת אינה יסוד ולא באה אלא לסמיכה והתי"ו בבעתה מן היסוד ואני אומר אבחת חרב השמעת קול הרוגי חרב לשון נביחה גלאפ"י שמינט בלעז כי נו"ן בנביחה יסוד נופל הוא כמו נו"ן בנשיכה ותבא אל"ף במקומה כמו ואחותי באזניכם (איוב י"ג, י"ז), אסוך שמן (מלכים ב ד', ב'). ומנחם פירש כמו אימת חרב ואין לו דמיון אלא פתרונו לפי ענייננו. **אח עשויה לברק** - אוי ואח כי עשויה היא ללהט מרוטה ומוברקת. **מעטה לטבח** - ועטויה בשמלה עד תתפש בכף לטבח ביום המלחמה ויש פותרין מעטה על לשון מיעוט שמתמעטת כשמשננין אותה וטעות הוא בידם כי חסרון הוי"ו ודגשות הטי"ת יורה עליה כי אין המ"ם שורש בתיבה כמ"ם של מעונה ומשונה ומעוטה ומעולפת ספירים (שיר השירים ה', י"ד) ומנחם חבר מעטה לשון מחשבה כמו התיב עיטה וטעם (דניאל ב', י"ד). אבל דונש פתר אותו כמו עוטה אור כשלמה (תהלים ק"ד, ב').

(כא) הִתְאַחֲדִי הֵימֶנִי הָשֹׁמְמִי הַשֹּׁמֵלִי אֲנָה פְּנֵיךְ מֵעָדוֹת:

התאחדי - אל מקום אחד או לימין או לשמאל. **מועדות** - מזומנות.

(כב) וְגַם־אֲנִי אַכֶּה כַפִּי אֶל־כַּפִּי וַהֲנִיחֹתִי חֲמָתִי אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי:

וגם אני אכה כפי אל כפי - אני אומר לך הכה כף אל כף (יחזקאל כ"א, י"ט) וגם אני כמוך מקונן עליהם ואכה כפי אל כפי אך חמתי בוערת בי והניחותי אותה.

(כג) {פ} וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: (כד) וְאַתָּה בֶן־אָדָם שִׂים־לְךָ| שְׁנַיִם דְּרָכִים לָבוֹא חֶרֶב מֶלֶךְ־בָּבֶל מֵאֶרֶץ אֶחָד יֵצְאוּ שְׁנֵיהֶם וְיָד בָּרֹא בְּרֹאשׁ דֶּרֶךְ־עִיר בָּרֹא:

שים לך שנים דרכים - כמו שהוא מסיים המקרא. **ויד ברא בראש דרך עיר** - פנה לך מקום בראש דרך שאתה בה עשה לך כמין דרך מפוצלת לפרשת דרכים אחד פונה לימין ואחד פונה לשמאל. **יצאו שניהם** - שני הדרכים. **ויד ברא** - מקום פנוי מן הקוצים והברקני' אישרטיר בלעז ודוגמתו בספר יהושע: עלה לך היערה ובראת לך שמה (יהושע י"ז, ט"ו), ועוד כי הר יהיה לך כי יער הוא ובראת (יהושע י"ז, י"ח). ומנחם חברם כולם לשון ברירה כמו ברו לכם איש (שמואל א י"ז, ח') ברא לישנ"ט בלעז.

(כה) דֶּרֶךְ תָּשִׂים לָבוֹא חֶרֶב אֶת רַבַּת בְּנֵי־עַמּוֹן וְאֶת־יְהוּדָה בִירוּשָׁלַם בְּצוּרָה:

דרך תשים לבוא וגו' - סי' שתי דרכים הללו למלך בבל היוצא מארצו על מנת לילך או לירושלים או לרבת בני עמון לאיזה משתיהן שיפול לו גורל בקסמיו עליה כמו שמפורש כי עמד מלך בבל וגו' (יחזקאל כ"א, כ"ו).

(כו) כִּי־עָמַד מֶלֶךְ־בָּבֶל אֶל־אֵם הַדֶּרֶךְ בְּרֹאשׁ שְׁנֵי הַדְּרָכִים לִקְסָם־קֶסֶם קִלְקַל בַּחִצִּים שָׁאַל בַּתְּרָפִים רָאָה בַּכָּבֵד:

אם הדרך - קארפור בלעז. **קלקל בחצים** - ליהט בלהט חצים זרק חץ כלפי מעלה והיא פונה מאיליה לימין או לשמאל ולמקום שהיא פונה הוא הגורל. **קלקל בחצים** - חברו מנחם עם נחשת קלל (יחזקאל א', ז'), והוא לא פנים קלקל (קהלת י', י'). ויש משמע קלקל לשון קלקול כמו: וכל הגבעות התקלקלו (ירמיהו ד', כ"ד) ויש לועזים קלקל טראאיט בלעז וכן ת"י קלקל קשת בחצים בגירריא. **שאל בתרפים** - דמות שמדבר במכשפות ויש שעה שמכוונת שאם עושהו באותה שעה יש בו דבור לעולם. **ראה בכבד** - יש בקיאים קוסמים בכבד.

(כז) בִּימִינֹו הָיָה| הַקֶּסֶם יְרוּשָׁלַ͏ִם לָשׂוּם כָּרִים לִפְתֹּחַ פֶּה בְּרֶצַח לְהָרִים קוֹל בְּתְרוּעָה לָשׂוּם כָּרִים עַל־שְׁעָרִים לִשְׁפֹּךְ סֹלְלָה לִבְנוֹת דָּיֵק:

בימינו היה הקסם ירושלים - כל גורלותיו קסמו לו לבא ירושלים. **לשום כרים** - שלטונים ממונים ראשי גייסות. **לשום כרים על שערים** - אתה וגייס שלך שב על שער פלוני. **לשפוך סוללה** - שופכין עפר וסוללין וצוברין תל גבוה וכובשין אותה כעין שכובשים תלי המגדלים לעמוד עליו ולהלחם בבני העיר.

(כח) וְהָיָה לָהֶם (כקסום) [כִּקְסֹם־]שָׁוְא בְּעֵינֵיהֶם שְׁבֻעֵי שְׁבֻעוֹת לָהֶם וְהוּא־מַזְכִּיר עָוֹן לְהִתָּפֵשׂ:

והיה להם - לישראל מה שעשה נבוכדנצר. **כקסם שוא** - ולא יאמינו שיצליח אך באמת שבועי שבועות להם ארבעים ותשע פעמים קסם להם נבוכדנצר וכל הקסמים כוונו זה כזה. **והוא מזכיר עון להתפש** - נבוכדנצר בקסמו את קסמיו היה מזכיר עוונות שביד ישראל שהיו מודיעים לו עמון ומואב שכניהם שהיו שומעין את תוכחות הנביאים. **להתפש** - שיהיו ישראל נתפשים בידו.

(כט) {ס} לָכֵן כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה יַעַן הַזְכַּרְכֶם עֲוֹנְכֶם בְּהִגָּלוֹת פִּשְׁעֵיכֶם לְהֵרָאוֹת חַטֹּאותֵיכֶם בְּכֹל עֲלִילוֹתֵיכֶם יַעַן הִזָּכְרְכֶם בַּכַּף תִּתָּפֵשׂוּ:

יען הזכרכם עונכם - שאתם מחדשין עבירות מיום אל יום ועונותיכם הראשונים נזכרים על ידיהם. **בהגלות פשעיכם** - החדשים. **להראות חטאתיכם** - הישנים. **יען הזכרכם** - לפני לרעה לפיכך. **בכף תתפשו** - ביד מלכא דבבל תתמסרון.

(ל) {פ} וְאַתָּה חָלָל רָשָׁע נְשִׂיא יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־בָּא יוֹמוֹ בְּעֵת עָוֹן קֵץ:

חלל רשע - חייב להיות חלל ברשעך. **נשיא ישראל** - צדקיהו. **בעת עון קץ** - בעת נתמלאת הסאה והגיע העון האחרון הממלא את הסאה.

(לא) {ס} כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הָסִיר הַמִּצְנֶפֶת וְהָרֵם הָעֲטָרָה זֹאת לֹא־זֹאת הַשְׁפָּלָה הַגְּבֹהָה וְהַגְבֹּהַ הַשְׁפֵּיל:

הסיר המצנפת וגו' - כתרגומו אעדי מצנפתא משריה כהנא רבא ואבטל כתרא מצדקיה מלכא אמר דין ודין באתריה לא יתקיים. **הגבה וגו'** - גדליה בר אחיקם דלאו הוה דיליה יסבונה וצדקיהו דדיליה היא תעדי מיניה.

(לב) עַוָּה עַוָּה אֲשׁוּמֶנָּה גַּם־זֹאת לֹא הָיָה עַד־בֹּא אֲשֶׁר־לוֹ הַמִּשְׁפָּט וּנְתַתִּיו:

עוה עוה - לשון עי השדה לשון חורבה אחר חורבה פעמים ושלש אשימנה כבר ניטלה מיכניה ונתנה לצדקיה ומצדקיה תנתן לגדליה הרי שתי' ומנחם חבר עוה עם עותה ושתי המלכה (אסתר א', ט"ז), העוינו והרשענו (תהלים ק"ו, ו'). **גם זאת לא היה** - גם לגדליה לא תתקיים עד בא ישמעאל בן נתניה (מלכים ב כ"ה, כ"ה). **אשר לו המשפט** - אשר עליו שמתי להפרע נקמתי ומשפטי. **ונתתיו** - בידו.

(לג) {פ} וְאַתָּה בֶן־אָדָם הִנָּבֵא וְאָמַרְתָּ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִֹה אֶל־בְּנֵי עַמּוֹן וְאֶל־חֶרְפָּתָם וְאָמַרְתָּ חֶרֶב חֶרֶב פְּתוּחָה לְטֶבַח מְרוּטָה לְהָכִיל לְמַעַן בָּרָק:

אל בני עמון ואל חרפתם - אשר שמחו בנפול גורלו של נבוכדנצר בקסמיו לבא על ירושלים וחרפו אותי ואת עמי לאמר יד עבודה זרה שלהם רמה להפיל חללים רבים. **למען ברק** - למען לא יחשך מראה להט שלה בחללי'. **שחרב חרב פתוחה** - חרב נבוכדנצר הכפולה לצאת בשני הדרכים על ירושלם ועל בני עמון כמו בפרשה העליונה הרי פורענות לבני עמון.

(לד) בַּחֲזוֹת לָךְ שָׁוְא בִּקְסֹם־לָךְ כָּזָב לָתֵת אוֹתְךָ אֶל־צַוְּארֵי חַלְלֵי רְשָׁעִים אֲשֶׁר־בָּא יוֹמָם בְּעֵת עֲוֹן קֵץ:

בחזות לך שוא - קוסמי עמון חזו להם שוא לאמר לא יבא עוד עלינו. **לתת אותך אל צוארי חללי רשעים** - להטעותך ולתת את צואריך כצוארי חללי רשעי' של ישראל. **אשר בא יומם וגו'** - יום שלהם. **בחזות לך שוא בקסם לך כזב** - אתה סבור כי על ידי קסמיך של הבל ושוא וכזב אתה מצליח שחרבך נתונה אל צוארי חללים הרשעים שבא יומם בגזרה מלפני בעת תשלום את קיצם.

(לה) הָשֵׁב אֶל־תַּעְרָהּ בִּמְקוֹם אֲשֶׁר־נִבְרֵאת בְּאֶרֶץ מְכֹרוֹתַיִךְ אֶשְׁפֹּט אֹתָךְ:

השב - כמו השב שהרי השי"ן רפה המתיני עד שוב חרב שעל ישראל אל תערה ואחר כך כשיגמור נקמתו בישראל ישוב עליך ובמקום אשר נבראת וגו'. **השב אל תערה** - כלומר העת יבא שתשוב אל תערה ותקבל החרב פורענותה מיד מלכי מדי ואז אפיח עליך באש עברתי ותהיה נתונה ביד נפחים שוטים שהם חרשי משחית שיבואו לחדדך ולמורטך כאשר מאז וישחיתוך.

(לו) וְשָׁפַכְתִּי עָלַיִךְ זַעְמִי בְּאֵשׁ עֶבְרָתִי אָפִיחַ עָלָיִךְ וּנְתַתִּיךְ בְּיַד אֲנָשִׁים בֹּעֲרִים חָרָשֵׁי מַשְׁחִית:

אפיח עליך - לשון נפיחת אש במפוח. **אנשים בוערים** - מנהיגין עצמן בשגעון לחבל ולהשחית. **חרשי משחית** - אומנין לקטלא. זה ימים רבים שפירשתי פרשה זו כאשר כתוב למעלה עכשיו אני רואה בשינוי לשונות שבה שאין הנביא מדבר אלא על החרב, לתת אותך אל צוארי חללי רשעים וגו', השב אל תערה וגו' (יחזקאל כ"א, ל"ד-ל"ה), אפיח עליך וגו' אינו נופל לשון זה אלא על מתכת וכן

חרשי משחית ונראה בעיני שעל נבוכדנאצר נאמרה נבואה זו וכן משמע הנבא ואמרת כה אמר י"י אלהים על בני עמון ועל חרפתם כלומר על נבוכדנצר שבני עמון מחרפים את ישראל על שהחריבם נבוכדנצר.

(לז) לָאֵשׁ תִּהְיֶה לְאָכְלָה דָּמֵךְ יִהְיֶה בְּתוֹךְ הָאָרֶץ לֹא תִזָּכְרִי כִּי אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי׃

נ"ך יומי - יום שני, ב' טבת

יחזקאל פרק כ"ב

(א) {פ} וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:

ויהי דבר י"י אלי לאמר.

(ב) וְאַתָּה בֶן־אָדָם הֲתִשְׁפֹּט הֲתִשְׁפֹּט אֶת־עִיר הַדָּמִים וְהוֹדַעְתָּהּ אֵת כָּל־ תּוֹעֲבוֹתֶיהָ:

התשפוט את עיר הדמים - ירושלים. **והודעתה** - מפיק ה"א והודעתה אותה.

(ג) וְאָמַרְתָּ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה עִיר שֹׁפֶכֶת דָּם בְּתוֹכָהּ לָבוֹא עִתָּהּ וְעָשְׂתָה גִלּוּלִים עָלֶיהָ לְטָמְאָה:

עיר שופכת דם בתוכה לבוא עתה - הרי זה מקרא מסורס וזהו פיר' עיר שופכת דם בתוכה אמר י"י אלהים לבוא עתה. **ועשתה גילולים** - כמו ואשר עשתה גלולים וגו'.

(ד) בְּדָמֵךְ אֲשֶׁר־שָׁפַכְתְּ אָשַׁמְתְּ וּבְגִלּוּלַיִךְ אֲשֶׁר־עָשִׂית טָמֵאת וַתַּקְרֵיבִי יָמַיִךְ וַתָּבוֹא עַד־שְׁנוֹתָיִךְ עַל־כֵּן נְתַתִּיךְ חֶרְפָּה לַגּוֹיִם וְקַלָּסָה לְכָל־הָאֲרָצוֹת:

עד שנותיך - גזירת ונושנתם (דברים ד', כ"ה) בגי' שאמר משה. **וקלסה** - דבה שהכל נדברים בך פרלריץ בלעז.

(ה) הַקְּרֹבוֹת וְהָרְחוֹקוֹת מִמֵּךְ יִתְקַלְּסוּ־בָךְ טְמֵאַת הַשֵּׁם רַבַּת הַמְּהוּמָה:

יתקלסו בך - ומה היא הקלסות טמאת השם זו היא שטמאת את שמה שהיו נקראים עם קדוש בנים ליוצרם וגרמו עצמם להקראות עם טמא שפתים (ישעיהו ו', ה').

(ו) הִנֵּה נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ לִזְרֹעוֹ הָיוּ בָךְ לְמַעַן שְׁפָךְ־דָּם:

איש לזרועו - כל דאלים גבר.

(ז) אָב וָאֵם הֵקַלּוּ בָךְ לַגֵּר עָשׂוּ בַעֹשֶׁק בְּתוֹכֵךְ יָתוֹם וְאַלְמָנָה הוֹנוּ בָךְ:

אב ואם הקלו בך - כל התועבות שבפרשת קדושים תהיו שהוזהרו עליהם נמנו כאן.

(ח) קָדָשַׁי בָּזִית וְאֶת־שַׁבְּתֹתַי חִלָּלְתְּ:

קדשי בזית - ולא כמו שאמרתי לרצונכם תזבחו (ויקרא כ"ב, כ"ט).

(ט) אַנְשֵׁי רָכִיל הָיוּ בָךְ לְמַעַן שְׁפָךְ־דָּם וְאֶל־הֶהָרִים אָכְלוּ בָךְ זִמָּה עָשׂוּ בְתוֹכֵךְ:

ואל ההרים אכלו בך - ובטוריא פלחו ביך לטעותא. **זמה עשו** - עצות של רשעה.

(י) עֶרְוַת־אָב גִּלָּה־בָךְ טְמֵאַת הַנִּדָּה עִנּוּ־בָךְ: (יא) וְאִישׁ | אֶת־אֵשֶׁת רֵעֵהוּ עָשָׂה תּוֹעֵבָה וְאִישׁ אֶת־כַּלָּתוֹ טִמֵּא בְּזִמָּה וְאִישׁ אֶת־אֲחֹתוֹ בַת־אָבִיו עִנָּה־בָךְ: (יב) שֹׁחַד לָקְחוּ־בָךְ לְמַעַן שְׁפָךְ־דָּם נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית לָקַחְתְּ וַתְּבַצְּעִי רֵעַיִךְ בַּעֹשֶׁק וְאֹתִי שָׁכַחַתְּ נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִֹה:

ותבצעי רעיך בעושק - העשרת את אוהביך בעושק שעשקת מן העניים לשון אחר: ותבצעי - לשון גזל כמו ובוצע ברך נאץ י"י (תהלים י', ג') וכה פתרונו ותגזלי לרעיך בעושק.

(יג) וְהִנֵּה הִכֵּיתִי כַפִּי אֶל־בִּצְעֵךְ אֲשֶׁר עָשִׂית וְעַל־דָּמֵךְ אֲשֶׁר הָיוּ בְתוֹכֵךְ:

הכיתי כפי - צעקתי ווי וקינה. **אל בצעיך** - כאן למדנו שהגזל קשה מן הכל שעליו נתחתם גזר דין.

(יד) הֲיַעֲמֹד לִבֵּךְ אִם־תֶּחֱזַקְנָה יָדַיִךְ לַיָּמִים אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה אוֹתָךְ אֲנִי יְהוָֹה דִּבַּרְתִּי וְעָשִׂיתִי:

אשר אני עושה אותך - פועל לך כפעלך.

(טו) וַהֲפִיצוֹתִי אוֹתָךְ בַּגּוֹיִם וְזֵרִיתִיךְ בָּאֲרָצוֹת וַהֲתַמּוֹתִי טֻמְאָתֵךְ מִמֵּךְ:

והתימותי - וכליתי.

(טז) וְנִחַלְתְּ בָּךְ לְעֵינֵי גּוֹיִם וְיָדַעַתְּ כִּי־אֲנִי יְהוָֹה:

ונחלת בך - תתחלחלי בעצמך על מה שעשית.

(יז) {פ} וַיְהִי דְבַר־יְהוָֹה אֵלַי לֵאמֹר: (יח) בֶּן־אָדָם הָיוּ־לִי בֵּית־יִשְׂרָאֵל [לְסִיג] (לסוג) כֻּלָּם נְחֹשֶׁת וּבְדִיל וּבַרְזֶל וְעוֹפֶרֶת בְּתוֹךְ כּוּר סִגִים כֶּסֶף הָיוּ:

לסיג - תערובת פסולת המעורב בכסף וזהב וצריך להתיכו באש לצורפו. **כור** - שצורפין בו זהב.

(יט) {ס} לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִֹה יַעַן הֱיוֹת כֻּלְּכֶם לְסִגִים לָכֵן הִנְנִי קֹבֵץ אֶתְכֶם אֶל־תּוֹךְ יְרוּשָׁלִָם: (כ) קְבֻצַת כֶּסֶף וּנְחֹשֶׁת וּבַרְזֶל וְעוֹפֶרֶת וּבְדִיל אֶל־תּוֹךְ כּוּר לָפַחַת־עָלָיו אֵשׁ לְהַנְתִּיךְ כֵּן אֶקְבֹּץ בְּאַפִּי וּבַחֲמָתִי וְהִנַּחְתִּי וְהִתַּכְתִּי אֶתְכֶם:

קבוצת כסף - כאשר יקבוץ הצורף את כל הסיגים אל תוך כור. **לפחת** - לנפח. **להנתיך** - ויצקת מתרגם ותתיך.

(כא) וְכִנַּסְתִּי אֶתְכֶם וְנָפַחְתִּי עֲלֵיכֶם בְּאֵשׁ עֶבְרָתִי וְנִתַּכְתֶּם בְּתוֹכָהּ: (כב) כְּהִתּוּךְ כֶּסֶף בְּתוֹךְ כּוּר כֵּן תִּתְּכוּ בְתוֹכָהּ וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה שָׁפַכְתִּי חֲמָתִי עֲלֵיכֶם: (כג) {פ} וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: (כד) בֶּן־אָדָם אֱמָר־לָהּ אַתְּ אֶרֶץ לֹא מְטֹהָרָה הֵיא לֹא גֶשְׁמָה בְּיוֹם זָעַם:

לא גושמה ביום זעם - לא נתן גשם הראוי לה לטהר ביום זעם ופירוש הדבר כתרגומו לא איתעבידו בה עובדין טבין דיגנון עלה ביום לווט.

(כה) קֶשֶׁר נְבִיאֶיהָ בְּתוֹכָהּ כַּאֲרִי שׁוֹאֵג טֹרֵף טֶרֶף נֶפֶשׁ אָכָלוּ חֹסֶן וִיקָר יִקָּחוּ אַלְמְנוֹתֶיהָ הִרְבּוּ בְתוֹכָהּ:

קשר נביאיה - נקשרים יחד בעצה רעה. **נפש אכלו** - שהיו נוטלין שוחד ומחזיקין ידי מרעים להרוג ולשלול ולבוז ונבאין להם שלום. **חוסן** - ממון.

(כו) כֹּהֲנֶיהָ חָמְסוּ תוֹרָתִי וַיְחַלְּלוּ קָדָשַׁי בֵּין־קֹדֶשׁ לְחֹל לֹא הִבְדִּילוּ וּבֵין־הַטָּמֵא לְטָהוֹר לֹא הוֹדִיעוּ וּמִשַּׁבְּתוֹתַי הֶעְלִימוּ עֵינֵיהֶם וָאֵחַל בְּתוֹכָם:

חמסו תורתי - עליהם היה להוכיח ולהורות ולהודיע חק ומשפט ולא עשו הרי זה חמס שחמסוה מן הצריכין ללמוד. **ואחל** - ונתחללתי.

(כז) שָׂרֶיהָ בְקִרְבָּהּ כִּזְאֵבִים טֹרְפֵי טֶרֶף לִשְׁפֹּךְ־דָּם לְאַבֵּד נְפָשׁוֹת לְמַעַן בְּצַע בָּצַע:

למען בצוע בצע - לחטוף ממון.

(כח) וּנְבִיאֶיהָ טָחְוּ לָהֶם תָּפֵל חֹזִים שָׁוְא וְקֹסְמִים לָהֶם כָּזָב אֹמְרִים כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה וַיהוָה לֹא דִבֶּר:

טחו להם תפל - דומין לטחי בנין בטיט שאינו מעובד כל צרכו שאין בו תבן והוא נפשר מאליו בבא עליו גשמים ולשון תפל כל דבר המחוסר תקון.

(כט) עַם הָאָרֶץ עָשְׁקוּ עֹשֶׁק וְגָזְלוּ גֵּזֶל וְעָנִי וְאֶבְיוֹן הוֹנּוּ וְאֶת־הַגֵּר עָשְׁקוּ בְּלֹא מִשְׁפָּט: (ל) וָאֲבַקֵּשׁ מֵהֶם אִישׁ גֹּדֵר־גָּדֵר וְעֹמֵד בַּפֶּרֶץ לְפָנַי בְּעַד הָאָרֶץ לְבִלְתִּי שַׁחֲתָהּ וְלֹא מָצָאתִי: (לא) וָאֶשְׁפֹּךְ עֲלֵיהֶם זַעְמִי בְּאֵשׁ עֶבְרָתִי כִּלִּיתִים דַּרְכָּם בְּרֹאשָׁם נָתַתִּי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה:

נ"ך יומי - יום שלישי ג' טבת

יחזקאל פרק כ"ג

(א) {פ} וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: (ב) בֶּן־אָדָם שְׁתַּיִם נָשִׁים בְּנוֹת אֵם־אַחַת הָיוּ:

שתים נשים - תרתי מדינן דאינון כתרתין נשין. **בנות אם אחת** - שתיהן מכנסיה אחת נחלקו לשתים בימי רחבעם.

(ג) וַתִּזְנֶינָה בְמִצְרַיִם בִּנְעוּרֵיהֶן זָנוּ שָׁמָּה מֹעֲכוּ שְׁדֵיהֶן וְשָׁם עִשּׂוּ דַּדֵּי בְתוּלֵיהֶן:

שמה מועכו - בני מצרים את שדיהם לשון ומעוך (ויקרא כ"ב, כ"ד). **ושם עשו** - המצריים את דדי בתוליהן כלומר למדום את דרכי תועבותם, עשו איטייניריש בלעז.

(ד) וּשְׁמוֹתָן אָהֳלָה הַגְּדוֹלָה וְאָהֳלִיבָה אֲחוֹתָהּ וַתִּהְיֶינָה לִי וַתֵּלַדְנָה בָּנִים וּבָנוֹת וּשְׁמוֹתָן שֹׁמְרוֹן אָהֳלָה וִירוּשָׁלַ͏ִם אָהֳלִיבָה:

ושמותן - בכינוי אהלה ואהליבה. **ושמותן** - הראשונים שומרון היא שאני מכנה אהלה שנעשית אהל מתחילה לעגלי ירבעם ובית הבעל לאחאב ואע"פ ששומרון לא נבנתה אלא בימי עמרי קורא את מלכי ישראל על שמה שמשנבנית נעשית ראש. **אהליבה** - על שם שאהלי היה בה ומקדשי.

(ה) וַתִּזֶן אָהֳלָה תַּחְתָּי וַתֶּעְגַּבׇ עַל־מְאַהֲבֶיהָ אֶל־אַשּׁוּר קְרוֹבִים:

ותעגב - ותתאוה אישוייר בלעז. לשון אחר: דישישריר. **אל אשור קרובים** - שהיו שכנים לה ושלחו להם להיות להם לעזר זה היה מנחם בן גדי שנתן מס לפול מלך אשור להיות ידו אתו להחזיק הממלכה בידו (מלכים ב ט"ו, י"ט) והנביא מדמה הדבר לאשה מנאפת שאם היו עובדים להקב"ה לא נצטרכו למלכי אשור.

(ו) לְבֻשֵׁי תְכֵלֶת פַּחוֹת וּסְגָנִים בַּחוּרֵי חֶמֶד כֻּלָּם פָּרָשִׁים רֹכְבֵי סוּסִים: (ז) וַתִּתֵּן תַּזְנוּתֶיהָ עֲלֵיהֶם מִבְחַר בְּנֵי־אַשּׁוּר כֻּלָּם וּבְכֹל אֲשֶׁר־עָגְבָה בְּכָל־גִּלּוּלֵיהֶם נִטְמָאָה:

ותתן תזנותיה עליהם - לב ניאופים ורוח זנונים נתנה עליהם שהית' מתאוה להם. **ובכל אשר עגבה וגו'** - בכל האומות אשר נשתתפה עמהם למדה דרכיהם ונטמא בגילוליהם.

(ח) וְאֶת־תַּזְנוּתֶיהָ מִמִּצְרַיִם לֹא עָזָבָה כִּי אֹתָהּ שָׁכְבוּ בִנְעוּרֶיהָ וְהֵמָּה עִשּׂוּ דַדֵּי בְתוּלֶיהָ וַיִּשְׁפְּכוּ תַזְנוּתָם עָלֶיהָ:

ואת תזנותיה ממצרים לא עזבה - גם על מלכי מצרים סמכו שמצינו בהושע בן אלה אשר שלח מלאכים אל סוא מלך מצרים (מלכים ב, י"ז). **כי אותה שכבו וגו'** - ומאז וישפכו תזנותם עליה תאות זנונים נכנס בה מימי נעוריה.

(ט) לָכֵן נְתַתִּיהָ בְּיַד־מְאַהֲבֶיהָ בְּיַד בְּנֵי אַשּׁוּר אֲשֶׁר עָגְבָה עֲלֵיהֶם:

לכן נתתיה וגו' - שבא סנחרב והגלה אותם.

(י) הֵמָּה גִּלּוּ עֶרְוָתָהּ בָּנֶיהָ וּבְנוֹתֶיהָ לָקָחוּ וְאוֹתָהּ בַּחֶרֶב הָרָגוּ וַתְּהִי־שֵׁם לַנָּשִׁים וּשְׁפוּטִים עָשׂוּ בָהּ:

ותהי שם לנשים - לוקח מהן קללה לכל הנואפות להווסר ממנה ראו מה עלתה לפלונית על זימתה. **ושפוטים** - כמו שפטים יושטישאט בלעז.

(יא) {ס} וַתֵּרֶא אֲחוֹתָהּ אָהֳלִיבָה וַתַּשְׁחֵת עַגְבָתָהּ מִמֶּנָּה וְאֶת־תַּזְנוּתֶיהָ מִזְּנוּנֵי אֲחוֹתָהּ:

ותרא אחותה אהליבה - את כל הרעה אשר בא לאחותה על זנוניה ולא יראה. **ותשחת עגבתה** - תאותה זויטר בלעז.

(יב) אֶל־בְּנֵי אַשּׁוּר עָגְבָה פַּחוֹת וּסְגָנִים קְרֹבִים לְבֻשֵׁי מִכְלוֹל פָּרָשִׁים רֹכְבֵי סוּסִים בַּחוּרֵי חֶמֶד כֻּלָּם:

אל בני אשור עגבה - זה אחז ששלח אל מלך אשור לעזרה.

(יג) וָאֵרֶא כִּי נִטְמָאָה דֶּרֶךְ אֶחָד לִשְׁתֵּיהֶן: (יד) וַתּוֹסֶף אֶל־תַּזְנוּתֶיהָ וַתֵּרֶא אַנְשֵׁי מְחֻקָּה עַל־הַקִּיר צַלְמֵי [כַּשְׂדִּים] (כשדיים) חֲקֻקִים בַּשָּׁשַׁר:

ותוסף אל תזנותיה - להתאוות לצלמים שלא ראתה אותם אלא דמותם. **מחוקה על הקיר וגו'** - בששר כזאת לא עשתה אחותה. **צלמי כשדים** - דמות אנשי כשדים שמשונין בלבושיהון. **בששר** - מיני ציור.

(טו) חֲגוֹרֵי אֵזוֹר בְּמָתְנֵיהֶם סְרוּחֵי טְבוּלִים בְּרָאשֵׁיהֶם מַרְאֵה שָׁלִשִׁים כֻּלָּם דְּמוּת בְּנֵי־בָבֶל כַּשְׂדִּים אֶרֶץ מוֹלַדְתָּם:

חגורי אזור - כן דרך לבושי כשדים. **סרוחי טבולים** - יתירי כובעים גדולים ומנחם פירש כמו ויטבלו הכתונת בדם (בראשית ל"ז). **ופתרון סרוחי**

טבולים - כן הוא סרח העודף (שמות כ"ו, י"ב) מן המצנפת צבועה, טבולים אין לו דמיון ופתרונו לפי הענין וכן ת"י מחתין קולסין. **שלישים** - גבורים.

(טז) [וַתַּעְגֻּבָה] (ותעגב) עֲלֵיהֶם לְמַרְאֵה עֵינֶיהָ וַתִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֲלֵיהֶם כַּשְׁדִּימָה:

למראה עיניה - בשביל שראתה דמות צורתן.

(יז) וַיָּבֹאוּ אֵלֶיהָ בְּנֵי־בָבֶל לְמִשְׁכַּב דֹּדִים וַיְטַמְּאוּ אוֹתָהּ בְּתַזְנוּתָם וַתִּטְמָא־בָּם וַתִּקַע נַפְשָׁהּ מֵהֶם:

ויבאו אליה בני בבל למשכב דודים - כרתו יחד ברית ואומר אני שזה נאמר על חזקיה ששמח על מלאכי מרודך בלאדן והאכילן על שלחנו והראם את כל בית נכותה (מלכים ב כ', י"ג) ודוגמא שאמר הנביא אנשי מחוקה על הקיר (יחזקאל כ"ג, י"ד) לפי שמארץ רחוקה באו ולא היו בני כשדים רגילים אצלם כמו שנאמר שם מארץ רחוקה באו אלי (ישעיהו ל"ט, ג') ובשביל ראות פניהם פעם אחת נתחבבו עליו והקפיד הקב"ה על הדבר כמה שנאמר הנה ימים באים ונשא את כל אשר בביתך וגו' (ישעיהו ל"ט, ו'), ולא כגמול עלי השיב חזקיהו כי גבה לבו ויהי עליו קצף גדול וגו' (דברי הימים ב ל"ב, כ"ה). **ותקע נפשה מהם** - שמרד בהם יהויקים וצדקיהו, ותקע אשלוקיר בלעז, ותקע כמו ותקע כף ירך יעקב (בראשית ל"ב, כ"ו), הוקעה לשון חבור ותקיעת עץ בארץ הוא, וכן בהשתלפו מן הארץ יפול בו לשון קעייה כאשר תאמר ותשרש שרשיה (תהלים פ', י') לשון קליטה ובכל תבואתי תשרש (איוב ל"א, י"ב) לשון עקור וכן בסעיפיה פוריה (ישעיהו י"ז, ו') לשון ענפים ומסעף פארה (ישעיהו י', ל"ג) לשון קוצץ ענפי העץ ופארותיו.

(יח) וַתִּגַּל תַּזְנוּתֶיהָ וַתִּגַּל אֶת־עֶרְוָתָהּ וַתֵּקַע נַפְשִׁי מֵעָלֶיהָ כַּאֲשֶׁר נָקְעָה נַפְשִׁי מֵעַל אֲחוֹתָהּ: (יט) וַתַּרְבֶּה אֶת־תַּזְנוּתֶיהָ לִזְכֹּר אֶת־יְמֵי נְעוּרֶיהָ אֲשֶׁר זָנְתָה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם:

לזכור את ימי נעוריה - עלתה על לבה תאות בני מצרים ששלח צדקיהו אליהם שנאמר: וימרד בו לשלוח מלאכיו מצרים (יחזקאל י"ז, ט"ו).

(כ) וַתַּעְגֹּבָה עַל פִּלַגְשֵׁיהֶם אֲשֶׁר בְּשַׂר־חֲמוֹרִים בְּשָׂרָם וְזִרְמַת סוּסִים זִרְמָתָם:

ותעגבה על פלגשיהם - על פלגשות' להיות להם לפלגש. **אשר בשר חמורים בשרם** - אבר תשמיש. **וזרמת סוסים** - לשון רבוי תשמיש שמרבים תשמיש יותר משאר כל הזכרים שבבהמה. **זרמת** - קלוח הזרע כמו זרם מים עבר (חבקוק ג', י').

(כא) וַתִּפְקְדִ֥י אֶת זִמַּ֖ת נְעוּרַ֑יִךְ בַּעֲשׂ֤וֹת מִמְצְרַ֙יִם֙ דַּדַּ֔יִךְ לְמַ֖עַן שְׁדֵ֥י נְעוּרַ֖יִךְ׃

ותפקדי - ותזכרי. **בעשות** - לשון כבישה.

(כב) {ס} לָכֵ֞ן אָהֳלִיבָ֗ה כֹּה־אָמַר֙ אֲדֹנָ֣י יֱהוִ֔ה הִנְנִ֥י מֵעִ֛יר אֶת־מְאַהֲבַ֖יִךְ עָלַ֑יִךְ אֵ֚ת אֲשֶׁר־נָקְעָ֣ה נַפְשֵׁ֔ךְ מֵהֶ֖ם וַהֲבֵאתִ֥ים עָלַ֖יִךְ מִסָּבִֽיב׃

את מאהביך - את כשדים אשר ערבו על חזקיהו. **את אשר נקעה נפשך מהם** - אשר חזר צדקיהו ושנאם ומרד בהם.

(כג) בְּנֵ֥י בָבֶ֛ל וְכָל־כַּשְׂדִּ֥ים פְּקֹ֖וד וְשׁ֣וֹעַ וְקֹ֑וֹעַ כָּל־בְּנֵ֥י אַשּׁ֖וּר אוֹתָ֣ם בַּחוּרֵי֩ חֶמְדַּ֨ת פַּחֲוֹת֜ וּסְגָנִ֣ים כֻּלָּ֗ם שָׁלִשִׁים֙ וּקְרוּאִ֔ים רֹכְבֵ֥י סוּסִ֖ים כֻּלָּֽם׃

פקוד ושוע וקוע - ת"י שם מדינות ומקרא מסייעו: על הארץ מרתים עלה עליה (ירמיהו נ', כ"א) ועל יושבי פקוד, והפותרים אומרים לשון פקודים ושרים ושלטונים. **וקרואים** - שמונץ בלעז.

(כד) וּבָ֣אוּ עָלַ֗יִךְ הֶ֚צֶן רֶ֣כֶב וְגַלְגַּ֔ל וּבְקָהָ֖ל עַמִּ֑ים צִנָּ֤ה וּמָגֵן֙ וְקוֹבַ֣ע יָשִׂ֔ימוּ עָלַ֖יִךְ סָבִ֑יב וְנָתַתִּ֥י לִפְנֵיהֶ֖ם מִשְׁפָּ֣ט וּשְׁפָטֻ֑וךְ בְּמִשְׁפְּטֵיהֶֽם׃

הצן - פירש דונש אחד מכלי המלחמה הוא ואני אומר לשון הקפות מחנות כמו ולצנינים בצדיכם (במדבר ל"ג, נ"ה) ולמשירין מקפנכון הצן. [מנחם פירשו כמו צנה וסוחרה אמתו (תהלים צ"א, ד') ואין דונש מודה לו והתרגום שמתרגם וייתון עלך במאני זיינא מסייע לדונש.] הצן כמו בהוצן ויש משמע הוצן כמו חוצן מן והביאו בניך בחוצן (ישעיהו מ"ט, כ"ב) שפירושו זרוע וכן ובאו עליך הוצן ועניינו חיל כמו וזרועות הנגב (דניאל י"א, ט"ו) שפירושו וחיילות הנגב. **ונתתי לפניהם משפט** - מה שעלי לשפוט אעשה אותם שלוחי לעשות המשפט. **במשפטיהם** - משפט שלא כתבתי בתורתי והוא ממשפטי נימוסיהם ואיזה זה זה סימוי עינים שעוורו את עיני צדקיהו.

(כה) וְנָתַתִּ֥י קִנְאָתִ֖י בָּ֑ךְ וְעָשׂ֤וּ אוֹתָךְ֙ בְּחֵמָ֔ה אַפֵּ֖ךְ וְאֶזְנַ֑יִךְ יָסִ֣ירוּ וְאַחֲרִיתֵ֗ךְ בַּחֶ֙רֶב֙ תִּפּ֔וֹל הֵ֥מָּה בָנַ֖יִךְ וּבְנוֹתַ֑יִךְ יִקָּ֔חוּ וְאַחֲרִיתֵ֖ךְ תֵּאָכֵ֥ל בָּאֵֽשׁ׃

אפך ואזניך - הם תפארת הפרצוף ולהם המשיל הכהונה והמלכות. **ואחריתך** - שאר העם. **ואחריתך תאכל באש** - ושפר ארעיך שהן אחריות לישען עליהם לפרנסה.

(כו) וְהִפְשִׁיטוּךְ֙ אֶת־בְּגָדַ֔יִךְ וְלָקְח֖וּ כְּלֵ֣י תִפְאַרְתֵּֽךְ׃

את בגדיך - בגדי כהונה.

(כז) וְהִשְׁבַּתִּי זִמָּתֵךְ מִמֵּךְ וְאֶת־זְנוּתֵךְ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם וְלֹא־תִשְׂאִי עֵינַיִךְ אֲלֵיהֶם וּמִצְרַיִם לֹא תִזְכְּרִי־עוֹד: (כח) {פ} כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנְנִי נֹתְנָךְ בְּיַד אֲשֶׁר שָׂנֵאת בְּיַד אֲשֶׁר־נָקְעָה נַפְשֵׁךְ מֵהֶם:

אשר שנאת - כשדים שמרדת בהם.

(כט) וְעָשׂוּ אוֹתָךְ בִּשְׂנְאָה וְלָקְחוּ כָּל־יְגִיעֵךְ וַעֲזָבוּךְ עֵירֹם וְעֶרְיָה וְנִגְלָה עֶרְוַת זְנוּנַיִךְ וְזִמָּתֵךְ וְתַזְנוּתָיִךְ: (ל) עָשׂוֹה אֵלֶּה לָךְ בִּזְנוֹתֵךְ אַחֲרֵי גוֹיִם עַל אֲשֶׁר־נִטְמֵאת בְּגִלּוּלֵיהֶם:

עשה אלה - לשון פעול פיישנט בלעז.

(לא) בְּדַרֵךְ אֲחוֹתֵךְ הָלָכְתְּ וְנָתַתִּי כוֹסָהּ בְּיָדֵךְ: (לב) {ס} כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה כּוֹס אֲחוֹתֵךְ תִּשְׁתִּי הָעֲמֻקָּה וְהָרְחָבָה תִּהְיֶה לִצְחֹק וּלְלַעַג מִרְבָּה לְהָכִיל:

מרבה להכיל - יתירה מלהכיל כמו מלסבול.

(לג) שִׁכָּרוֹן וְיָגוֹן תִּמָּלֵאִי כּוֹס שַׁמָּה וּשְׁמָמָה כּוֹס אֲחוֹתֵךְ שֹׁמְרוֹן:

ושממה - תמהון.

(לד) וְשָׁתִית אוֹתָהּ וּמָצִית וְאֶת־חַרְשֶׁיהָ תְּגָרֵמִי וְשָׁדַיִךְ תְּנַתֵּקִי כִּי אֲנִי דִבַּרְתִּי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה:

ומצית - לשון מוצץ עד התמצית אישוצראש בלעז. **ואת חרשיה** - דימה כוס המשקה פורענות לישראל לכלי חרש שמשנשתבר אין לו תקנה כך משתבא תשועתם וישבר הכוס לא ישוב להשקותם עוד וכשהוא מדבר בהשקאת האומות קורא אותו זהב שנאמר כוס זהב בבל ביד י"י המשכרת כל הארץ (ירמיהו נ"א, ז'). **ואת חרשיה תגרמי** - כמו ועצמותיהם יגרם (במדבר כ"ד, ח'), לא גרמו לבקר (צפניה ג', ג'), רונגייר בלעז גורר בשיניו את סביבות העצם או החרש לרדות מעליו בשר הדבוק בו ומנחם חברו לשון שבירה וגם כן פתר ועצמותיהם יגרם וכן לא גרמו לבקר (צפניה ג', ג').

(לה) {ס} לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה יַעַן שָׁכַחַתְּ אוֹתִי וַתַּשְׁלִיכִי אוֹתִי אַחֲרֵי גַּוֵּךְ וְגַם־אַתְּ שְׂאִי זִמָּתֵךְ וְאֶת־תַּזְנוּתָיִךְ:

שאי זמתך - קבילי חובי עצת חטאיך.

(לו) {ס} וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי בֶּן־אָדָם הֲתִשְׁפּוֹט אֶת־אָהֳלָה וְאֶת־אָהֳלִיבָה וְהַגֵּד לָהֶן אֶת תּוֹעֲבוֹתֵיהֶן:

התשפוט - לשון ויכוח.

(לז) כִּי נִאֲפוּ וְדָמֹ בְּיֵדֵיהֶן וְאֶת־גִּלּוּלֵיהֶן נִאֲפוּ וְגַם אֶת־בְּנֵיהֶן אֲשֶׁר יָלְדוּ־לִי הֶעֱבִירוּ לָהֶם לְאָכְלָה:

ודם בידיהן - בנאופיהם שפכו דם. **ואת גילוליהן נאפו** - נאוף שלהם עם גלוליהם היה. **וגם את בניהן וגו'** - וזהו שפיכות הדם שבידיהם. [כלומר שהוציאו זרע לבטלה בידיהם ולא עשו תשובה.]

(לח) עוֹד זֹאת עָשׂוּ לִי טִמְּאוּ אֶת־מִקְדָּשִׁי בַּיּוֹם הַהוּא וְאֶת־שַׁבְּתוֹתַי חִלֵּלוּ:

טמאו את מקדשי ביום ההוא - ביום ששחטו את בניהם לעבודה זרה באות לפני במקדשי לעשות בו תועבה להכעיסני. **ואת שבתותי חללו** - שהיו שוחטין את בניהם בשבת.

(לט) וּבְשַׁחֲטָם אֶת־בְּנֵיהֶם לְגִלּוּלֵיהֶם וַיָּבֹאוּ אֶל־מִקְדָּשִׁי בַּיּוֹם הַהוּא לְחַלְּלוֹ וְהִנֵּה־כֹה עָשׂוּ בְּתוֹךְ בֵּיתִי: (מ) וְאַף כִּי תִשְׁלַחְנָה לַאֲנָשִׁים בָּאִים מִמֶּרְחָק אֲשֶׁר מַלְאָךְ שֻׁלַּח אֲלֵיהֶם וְהִנֵּה־בָּאוּ לַאֲשֶׁר רָחָצְתְּ כָּחַלְתְּ עֵינַיִךְ וְעָדִית עֶדְיִ:

ואף כי תשלחנה - וכל שכן קשה מן הכל כי תשלחנה להביא אליהן משרי האומות אויביהן ורואין החלול שמחללות מקדשי. **שלוח אליהם וגו'** - מאת אהלה ואהליבה לבא אליהם. **והנה באו לאשר רחצת כחלת וגו'** - לאשר תרגם יונתן לאתר אללוא בלעז אל מקום אשר יעדת להם לאמר במקום פלוני נצא לקראתכם מקושטות במרחץ וכחול. **כחלת** - מין צבע ושמו כחול וצובעות בו עיניהם אוקלירא בלעז.

(מא) וְיָשַׁבְתְּ עַל־מִטָּה כְבוּדָּה וְשֻׁלְחָן עָרוּךְ לְפָנֶיהָ וּקְטֹרְתִּי וְשַׂמְנִי שַׂמְתְּ עָלָיהָ:

מטה כבודה - מכוללת במצעות נאות פרידי בלעז.

(מב) וְקוֹל הָמוֹן שָׁלֵו בָהּ וְאֶל־אֲנָשִׁים מֵרַב אָדָם מוּבָאִים [סָבָאִים] (סובאים) מִמִּדְבָּר וַיִּתְּנוּ צְמִידִים אֶל־יְדֵיהֶן וַעֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת עַל־רָאשֵׁיהֶן:

וקול המון - של אומות רבות היו בה ולא המון של מלחמה אלא קול המון שליו. **ואל אנשים** - בשביל אנשים ושל אנשים היו אותו המון ולא של בהמה. **מרוב אדם** - שהיו בתוכה המובאים לנאוף מן המדבר. **סבאים** - שהיו דרין סביב לה משכיניה עמון ומואב וכן תרגום סבאים מסחור סחור. **ויתנו** - אהלה ואהליבה. **צמידים אל ידיהן** - להתקשט לנאוף כלומר עמון ומואב מתוך שהן רבים היא מתקשטת ומתפארת להם ומתוך שהם שכיניה מתפארת לעיניהם בקישוטיה לפיכך ויתנו אהלה ואהליבה צמידים על ידיהם כדי שיהו נאות בעיני הנואפים וי"ו של ויתנו יתירה כמו אותה של עזי

וזמרת יה ויהי לי לישועה (שמות ט"ו, ב') וכמו אותך של ואשר לא שם לבו אל דבר י"י ויעזב (שמות ט', כ"א).

(מג) וְאֹמַ֕ר לַבָּלָ֖ה נָאוּפִ֑ים [עַתָּ֣ה] (עת) [יִזְנ֗וּ] (יזנה) תַּזְנוּתָ֛הּ וָהֵ֖יא׃

ואומר לבלה נאופים - עתה יזנו וגו' אמר לי לבי על זו שבלתה והזקינה בנאופים מעתה שהזקינה יזנו תזנותיה ממנה ותצא תאות זנותה מלבה ותחזור בה והרי היא עודנה בזנוניה כאשר בתחלה. **יזנו** - יצאו כל זונה תרגום נפקת ברא כך שמעתי וכן ת"י לבלה נאופים כמו לבלה בנאופים, כאשר תאמר ותשב בית אביה (בראשית ל"ח, י"א) כמו בבית אביה, ירחצו מים (שמות ל', כ') כמו ירחצו במים, ויצאה חנם (שמות כ"א:, "א), ואם בית אישה נדרה (במדבר ל', י"א). וכן פירש דונש ומנחם חברו עם תבל עשו (ויקרא כ', י"ב) ולא יתכנו דבריו.

(מד) וַיָּבֹ֣וא אֵלֶ֔יהָ כְּבֹ֖וא אֶל־אִשָּׁ֣ה זוֹנָ֑ה כֵּ֚ן בָּ֣אוּ אֶל־אָהֳלִיבָ֔ה וְאֶל־אָהֳלִיבָ֖ה אִשֹּׁ֥ת הַזְּמָֽה׃

ויבוא אליה - כל אשר מלאו לבו. **אשות הזמה** - נשי הזמה.

(מה) וַאֲנָשִׁ֣ים צַדִּיקִ֗ים הֵ֚מָּה יִשְׁפְּט֣וּ אוֹתָ֔הֶם מִשְׁפַּ֖ט נֹאֲפ֣וֹת וּמִשְׁפַּ֣ט שֹׁפְכ֣וֹת דָּ֑ם כִּ֥י נֹאֲפֹ֖ת הֵ֥נָּה וְדָ֖ם בִּידֵיהֶֽן׃

ואנשים צדיקים - אנשים דיינים שרי מלך בבל ומלך אשור. ויונתן תרגם: זכאין בקיבליהון לפי מעשיהן של אלו הזונות צדיקים גוים מהנה. **משפט נאפות ומשפט שופכות דם** - כמו שמפורש אחריו.

(מו) {ס} כִּ֥י כֹ֛ה אָמַ֥ר אֲדֹנָ֖י יֱהוִ֑ה הַעֲלֵ֤ה עֲלֵיהֶם֙ קָהָ֔ל וְנָת֥וֹן אֹתָ֖ם לְזַעֲוָ֥ה וְלָבָֽז׃

העלה - ונתון, וברא, כולן לשון עשה ופעול הם.

(מז) וְרָגְמ֤וּ עֲלֵיהֶן֙ אֶ֣בֶן קָהָ֔ל וּבָרֲא֥וּ אוֹתָ֖הֶן בְּחַרְבוֹתָ֑ם בְּנֵיהֶ֤ם וּבְנוֹתֵיהֶם֙ יַהֲרֹ֔גוּ וּבָתֵּיהֶ֖ן בָּאֵ֥שׁ יִשְׂרֹֽפוּ׃

ורגמו עליהן אבן - הריגת בניהן ובנותיהן ושריפת בתיהן הוא משפט נואפות וברא אתהן בחרבותם הוא משפט שופכות דם וברא לשון קציצה וכן ובראתו דיער יהיה לך בספר יהושע (יהושע י"ז, י"ח).

(מח) וְהִשְׁבַּתִּ֥י זִמָּ֖ה מִן־הָאָ֑רֶץ וְנִוַּסְר֣וּ כָל־הַנָּשִׁ֗ים וְלֹ֤א תַעֲשֶׂ֙ינָה֙ כְּזִמַּתְכֶּ֔נָה׃ (מט) וְנָתְנ֤וּ זִמַּתְכֶן֙ עֲלֵיכֶ֔ן וְחַטָּאֵ֥י גִלּוּלֵיכֶ֖ן תִּשֶּׂ֣אינָה וִידַעְתֶּ֑ם כִּ֥י אֲנִ֖י אֲדֹנָ֥י יֱהוִֽה׃

נ"ך יומי - יום רביעי ד' טבת

יחזקאל פרק כ"ד

(א) {פ} וַיְהִי֙ דְּבַר־יְהוָ֔ה אֵלַ֖י בַּשָּׁנָ֣ה הַתְּשִׁיעִ֑ית בַּחֹ֙דֶשׁ֙ הָעֲשִׂירִ֔י בֶּעָשׂ֥וֹר לַחֹ֖דֶשׁ לֵאמֹֽר׃

התשיעית - לצדקיהו.

(ב) בֶּן־אָדָ֗ם (כתוב) [כְּתָב־]לְךָ֙ אֶת־שֵׁ֣ם הַיּ֔וֹם אֶת־עֶ֥צֶם הַיּ֖וֹם הַזֶּ֑ה סָמַ֞ךְ מֶ֤לֶךְ־בָּבֶל֙ אֶל־יְרוּשָׁלַ֔͏ִם בְּעֶ֥צֶם הַיּ֖וֹם הַזֶּֽה׃

סמך מלך בבל - היום צר עליה.

(ג) וּמְשֹׁ֤ל אֶל־בֵּית־הַמֶּרִי֙ מָשָׁ֔ל וְאָמַרְתָּ֖ אֲלֵיהֶ֑ם כֹּ֚ה אָמַ֣ר אֲדֹנָ֔י יְהוִ֔ה שְׂפֹ֥ת הַסִּ֖יר שְׂפֹ֑ת וְגַם־יְצֹ֥ק בּ֖וֹ מָֽיִם׃

שפות הסיר - ע"פ הכירה במקום מושבה היא קרויה שפיתה בלשון המשנה שאמרו רבותינו: מקום שפיתת שתי קדירות ועוד שנינו אחד שופת את הקדירה ואחד נותן לתוכה מים ואחד נותן לתוכה תבלין למדנו שהשפיתה היא הושבתה על פי הכירה עד שלא יתנו לתוכה כלום והדוגמא זו על ירושלים שאמרתם עליה היא הסיר עתה בא העת שתהיה לסיר ואתם בתוכה לבשר יבא נבוכדנצר ויתננה על האור, ומנחם פירש לשון שימה. **וגם יצוק בו מים** - הם צרכי המצור, יצוק כמו שפוך.

(ד) אֱסֹ֥ף נְתָחֶ֖יהָ אֵלֶ֑יהָ כָּל־נֵ֥תַח טֽוֹב יָרֵ֖ךְ וְכָתֵ֣ף מִבְחַ֔ר עֲצָמִ֖ים מַלֵּֽא׃

אסוף נתחיה אליה - מיראת המצור אספו לתוכה כל ראשיה ושריה. **כל נתח טוב** - כל גבר גיבר אימתן וגבר עביד קרב כן ת"י.

(ה) מִבְחַ֤ר הַצֹּאן֙ לָקֹ֔וחַ וְגַ֖ם דְּר֣וֹר הָעֲצָמִ֑ים תַּחְתֶּ֣יהָ רַתַּ֔ח רְתָחֶ֖יהָ גַּם־בָּשְׁל֥וּ עֲצָמֶ֖יהָ בְּתוֹכָֽהּ׃

מבחר הצאן לקוח - קח אתה נבוכדנצר את מבחר חייליך סביבותיה כן ת"י ואינו מיושב על ענין הסיר וכן צריך לפותרו מבחר ישראל יבאו ויכנסו בתוכה. **וגם דור העצמים תחתיה** - סדר וערך העצמים תחת שאר האיברים כלומר ילחמו הגבורים בשביל החלשים ויסמכו אלו עליהן, דור לשון עריכה וכן יצנפך צנפה כדור (ישעיהו כ"ב, י"ח) שורות היקף גייסות וכן שורה תרגום דרא מנחם פירש כמו אני אגדיל המדורה (יחזקאל כ"ד, ט'). **רתח רתחיה** - ואחר שיהו כולם לתוכה יקרבו כלי המצור והמלחמה אל העיר.

(ו) {ס} לָכֵ֗ן כֹּה־אָמַ֤ר | אֲדֹנָי֙ יֱהוִ֔ה אוֹי֙ עִ֣יר הַדָּמִ֔ים סִיר֙ אֲשֶׁ֣ר חֶלְאָתָ֔הּ בָּ֖הּ וְחֶלְאָתָ֑הּ
לֹ֥א יָצְאָ֖ה מִמֶּ֥נָּה לִנְתָחֶ֖יהָ לִנְתָחֶ֥יהָ הוֹצִיאָ֖הּ לֹא־נָפַ֥ל עָלֶ֖יהָ גּוֹרָֽל׃

חלאתה - זוהמתה שמוציאין מעל פיה על ידי הרתחתה שקורין אשקומא בלעז כלומר לא יצאו ממנה רשעים שבה - גלות אחר גלות היוצא ונפל אל הכשדים איש איש לבדו. **לא נפל עליה גורל** - לא כשאר קדירות שמוציאין נתחיהן יחד לתתה לפני כל אחד ואחד חלקו וגורלו ויונתן תרגם מדלא יתעביד בה תיובא לא נפל עליה גורלו של מקום.

(ז) כִּ֣י דָמָ֗הּ בְּתוֹכָ֙הּ֙ הָיָ֔ה עַל־צְחִיחַ֙ סֶ֔לַע שָׁמָ֖תְהוּ לֹ֣א שְׁפָכַ֑תְהוּ֙ עַל־הָאָ֣רֶץ לְכַסּ֔וֹת
עָלָ֖יו עָפָֽר׃

צחיח - שעיעות. **לא שפכתהו על הארץ וגו'** - ת"י בזידו ובדרע מרומם שפכתיה לא שפכתיה בשלו למיעבד עלוהי תיובא, ורבותינו פירשוהו בדמו של זכריה בן יהוידע לא נהגו בו לא כדם הצבי ולא כדם האיל.

(ח) לְהַעֲלוֹת֙ חֵמָ֣ה לִנְקֹ֔ם נָקָ֖ם נָתַ֣תִּי אֶת־דָּמָ֑הּ עַל־צְחִיחַ֙ סֶ֔לַע לְבִלְתִּ֖י הִכָּסּֽוֹת׃

להעלות חמה - לפני צויתי לאותו דם שלא יבלע בקרקע כדי שיזכר לנקום נקמתו.

(ט) {פ} לָכֵ֗ן כֹּ֚ה אָמַ֣ר אֲדֹנָ֔י יֱהוִ֔ה אוֹי֙ עִ֣יר הַדָּמִ֔ים גַּם־אֲנִ֖י אַגְדִּ֥יל הַמְּדוּרָֽה׃

המדורה - הסק גדולה פואיאה בלעז.

(י) הַרְבֵּ֣ה הָעֲצִ֔ים הַדְלֵ֖ק הָאֵ֑שׁ הָתֵ֤ם הַבָּשָׂר֙ וְהַרְקַ֣ח הַמִּרְקָחָ֔ה וְהָעֲצָמ֖וֹת יֵחָֽרוּ׃

הרבה העצים הדלק האש - להרבות העצים ולהדליק האש. **התם הבשר והרקח המרקחה** - כשהבשר חם מעל העצמות והוא מצטמק ומעורב ברוטב ומגיס בכף דומה למרקחת פטום סממנין שמערבין אותה יפה יפה ומתוך צימוק הבשר עשנה נהפך לתוכה שקורין אאורשיר בלעז וזהו שאמר והעצמות יחרו יבשו ויעשנו לשון חרה מני חורב (איוב ל', ל'), וכן למען תחם וחרה נחשתה (יחזקאל כ"ד, י"א) כדרך קדירה שתמו מימיה ברתיחתה מתחממת ונשרפין חרסיה והתבשיל מתקלקל.

(יא) וְהַעֲמִידֶ֥הָ עַל־גֶּחָלֶ֖יהָ רֵקָ֑ה לְמַ֤עַן תֵּחַם֙ וְתָרָ֣ה נְחֻשְׁתָּ֔הּ וְנִתְּכָ֥ה בְתוֹכָ֖הּ טֻמְאָתָ֑הּ
תִּתֻּ֖ם חֶלְאָתָֽהּ׃

תתום חלאתה - תכלה זוהמתה ותבלע בנחשתה סיר של נחשת היא.

(יב) תְּאֻנִ֖ים הֶלְאָ֑ת וְלֹא־תֵצֵ֤א מִמֶּ֙נָּה֙ רַבַּ֣ת חֶלְאָתָ֔הּ בְּאֵ֖שׁ חֶלְאָתָֽהּ׃

תאונים הלאת - בתואנה ותרמית הלאת את העניים לכן לא יצאו ממנה רשעים שבתוכה אלא באש פורענותה יכלו.

(יג) בְּטֻמְאָתֵךְ זִמָּה יַעַן טֻהַרְתִּיךְ וְלֹא טָהַרְתְּ מִטֻּמְאָתֵךְ לֹא תִטְהֲרִי־עוֹד עַד־הֲנִיחִי אֶת־חֲמָתִי בָּךְ׃

בטומאתך - בטומאה של זמה תכלה. **יען טיהרתיך** - להוכיח ע"פ הנביאים ולא טהרת וגו'.

(יד) אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי בָּאָה וְעָשִׂיתִי לֹא־אֶפְרַע וְלֹא־אָחוּס וְלֹא אֶנָּחֵם כִּדְרָכַיִךְ וְכַעֲלִילוֹתַיִךְ שְׁפָטוּךְ נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה׃

לא אפרע - לא אבטל גזירתי. **ולא אנחם** - לשוב ממחשבתי הרעה אשר דברתי לעשות לך.

(טו) {פ} וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ (טז) בֶּן־אָדָם הִנְנִי לֹקֵחַ מִמְּךָ אֶת־מַחְמַד עֵינֶיךָ בְּמַגֵּפָה וְלֹא תִסְפֹּד וְלֹא תִבְכֶּה וְלוֹא תָבוֹא דִּמְעָתֶךָ׃

מחמד עיניך - אשתך כמו שהענין מוכיח בסופו.

(יז) הֵאָנֵק| דֹּם מֵתִים אֵבֶל לֹא־תַעֲשֶׂה פְּאֵרְךָ חֲבוֹשׁ עָלֶיךָ וּנְעָלֶיךָ תָּשִׂים בְּרַגְלֶיךָ וְלֹא תַעְטֶה עַל־שָׂפָם וְלֶחֶם אֲנָשִׁים לֹא תֹאכֵל׃

האנק - התמקמק בשתיקה שוא"ש דמוניץ בלעז. **פארך** - תפילין כל אלה מצות אבלים ואתה חילוף אבל אסור בתפילין וסנדל וחייב בעטיפת הראש ומברין אותו סעודה ראשונה משל אחרים.

(יח) וָאֲדַבֵּר אֶל־הָעָם בַּבֹּקֶר וַתָּמָת אִשְׁתִּי בָּעֶרֶב וָאֶעֱשֶׂ בַּבֹּקֶר כַּאֲשֶׁר צֻוֵּיתִי׃

כאשר צויתי - שלא לנהוג אבילות.

(יט) וַיֹּאמְרוּ אֵלַי הָעָם הֲלֹא־תַגִּיד לָנוּ מָה־אֵלֶּה לָּנוּ כִּי אַתָּה עֹשֶׂה׃

מה אלה לנו - מה הרמזים הללו עלינו.

(כ) וָאֹמַר אֲלֵיהֶם דְּבַר־יְהוָה הָיָה אֵלַי לֵאמֹר׃ (כא) אֱמֹר| לְבֵית יִשְׂרָאֵל כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנְנִי מְחַלֵּל אֶת־מִקְדָּשִׁי גְּאוֹן עֻזְּכֶם מַחְמַד עֵינֵיכֶם וּמַחְמַל נַפְשְׁכֶם וּבְנֵיכֶם וּבְנוֹתֵיכֶם אֲשֶׁר עֲזַבְתֶּם בַּחֶרֶב יִפֹּלוּ׃

אשר עזבתם - בירושלים כשיצאתם בגולה.

(כב) וַעֲשִׂיתֶם כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי עַל־שָׂפָם לֹא תַעְטּוּ וְלֶחֶם אֲנָשִׁים לֹא תֹאכֵלוּ׃

ועשיתם כאשר עשיתי - לא תנהגו אבילות כי אין מנחמין לכם שאין בכם אחד שלא יהיה אבל ואין אבילות אלא במקום מנחמים. דבר אחר: שתהיו יראים לבכות לפני הכשדים שאתם בתוכם. **שפם** - גרינון בלעז.

(כג) וּפְאֵרֵכֶם עַל־רָאשֵׁיכֶם וְנֶעֱלֵיכֶם בְּרַגְלֵיכֶם לְא תִסְפְּדוּ וְלֹא תִבְכּוּ וּנְמַקְתֶּם בַּעֲוֹנֹתֵיכֶם וְנִהַמְתֶּם אִישׁ אֶל־אָחִיו:

ונמקותם - אישרוויי"ץ דמוניץ בלעז.

(כד) וְהָיָה יְחֶזְקֵאל לָכֶם לְמוֹפֵת כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשָׂה תַּעֲשׂוּ בְּבוֹאָהּ וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי אֲדֹנָי יֱהוִֹה:

בבואה - באה הרעה הזאת.

(כה) {ס} וְאַתָּה בֶן־אָדָם הֲלוֹא בְיוֹם קַחְתִּי מֵהֶם אֶת־מָעוּזָּם מְשׂוֹשׂ תִּפְאַרְתָּם אֶת־מַחְמַד עֵינֵיהֶם וְאֶת־מַשָּׂא נַפְשָׁם בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם:

משא נפשם - שנפשם מתנשאה בהם.

(כו) בַּיּוֹם הַהוּא יָבוֹא הַפָּלִיט אֵלֶיךָ לְהַשְׁמָעוֹת אָזְנָיִם:

ביום ההוא - א"א לבא הפליט ביום החורבן וכן פתרונו ביום ההוא שיבא הפליט אליך להשמיע אזנך ביום ההוא יפתח פיך (יחזקאל כ"ד, כ"ז). **להשמעות אזנים** - לבשר בשורה שהוכתה העיר.

(כז) בַּיּוֹם הַהוּא יִפָּתַח פִּיךָ אֶת־הַפָּלִיט וּתְדַבֵּר וְלֹא תֵאָלֵם עוֹד וְהָיִיתָ לָהֶם לְמוֹפֵת וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָֹה:

את הפליט - עם הפליט. **ותדבר ולא תאלם** - לפי שאמרתי לך ונאלמת ולא תהיה להם וגו' (יחזקאל ג', כ"ו) מעתה יראו שדבריך אמת **ולא תאלם עוד** מהתנבאות להם.

נ"ך יומי – יום חמישי ה' טבת

|| דידן נצח! ||

יחזקאל פרק כ"ה

(א) {פ} וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: (ב) בֶּן־אָדָם שִׂים פָּנֶיךָ אֶל־בְּנֵי עַמּוֹן וְהִנָּבֵא עֲלֵיהֶם: (ג) וְאָמַרְתָּ לִבְנֵי עַמּוֹן שִׁמְעוּ דְּבַר־אֲדֹנָי יֱהוִה כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה יַעַן אָמְרֵךְ הֶאָח אֶל־מִקְדָּשִׁי כִּי־נֹחָל וְאֶל־אַדְמַת יִשְׂרָאֵל כִּי נָשַׁמָּה וְאֶל־בֵּית יְהוּדָה כִּי הָלְכוּ בַּגּוֹלָה:

האח - לשון שמחה. **כי נחל** - כי ננחל והיה מורשה לאחרים.

(ד) לָכֵן הִנְנִי נֹתְנָךְ לִבְנֵי־קֶדֶם לְמוֹרָשָׁה וְיִשְׁבָּו טִירוֹתֵיהֶם בָּךְ וְנָתְנוּ בָךְ מִשְׁכְּנֵיהֶם הֵמָּה יֹאכְלוּ פִרְיֵךְ וְהֵמָּה יִשְׁתּוּ חֲלָבֵךְ:

לבני קדם - כשדים וארם לצד מזרח הם.

(ה) וְנָתַתִּי אֶת־רַבָּה לְנָוֶה גְּמַלִּים וְאֶת־בְּנֵי עַמּוֹן לְמִרְבַּץ־צֹאן וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה: (ו) {פ} כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה יַעַן מַחְאֲךָ יָד וְרַקְעֲךָ בְּרֶגֶל וַתִּשְׂמַח בְּכָל־שָׁאטְךָ בְּנֶפֶשׁ אֶל־אַדְמַת יִשְׂרָאֵל:

יען מחאך יד ורקעך ברגל - לשם שמחה ואע"פ שבראש הספר אמר כן לענין אבל הכה בכפך ורקע ברגליך ואמור האח (יחזקאל ו', י"א) יש דברים שעושין אותם לאבל ולשמחה אבל אין עניינם שוה וכן חלילים לכלה ולמת. **ורקעך** - לשון מרפס. **בכל שאטך** - לשון בזיון פותרין בו כמו ויבז עשו (בראשית כ"ה, ל"ד) שתרגום אונקלוס ושאט עשו ואני אומר שאט לשון שטף גולוזמנט בלעז.

(ז) לָכֵן הִנְנִי נָטִיתִי אֶת־יָדִי עָלֶיךָ וּנְתַתִּיךְ [לְבַז] (לבג) לַגּוֹיִם וְהִכְרַתִּיךָ מִן־הָעַמִּים וְהַאֲבַדְתִּיךָ מִן־הָאֲרָצוֹת אַשְׁמִידְךָ וְיָדַעְתָּ כִּי־אֲנִי יְהוָה: (ח) {פ} כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה יַעַן אֲמֹר מוֹאָב וְשֵׂעִיר הִנֵּה כְּכָל־הַגּוֹיִם בֵּית יְהוּדָה:

הנה ככל הגוים בית יהודה - בטלה אהבת הקב"ה מהם ונמאסו לתת ביד נבוכדנצר כשאר הגוים. ומדרש אגדה שנכנסו להיכל וקפלו צורות הכרובים שצר שלמה על קיר ההיכל כמער איש ולויות (מלכים א ז', ל"ו) והוציאום לחוץ אמרו ראו אלו שהיו מראים עצמם כצנועים במה היו עוסקין.

(ט) לָכֵן֙ הִנְנִ֣י פֹתֵ֔חַ אֶת־כֶּ֖תֶף מוֹאָ֑ב מֵהֳעָרִ֣ים מֵעָרָ֗יו מִקְצֵהוּ֙ צְבִ֣י אֶ֔רֶץ בֵּ֥ית הַיְשִׁימֹ֖ת בַּעַל מְע֥וֹן [וְקִרְיָתָיְמָה] (וקריתמה):

הנני פותח - את מבצרי ארץ מואב אשר בספר בסוף גבולם הוא הכתף סוף גבול ארצם כמו ולכתף השנית (שמות כ"ז, ט"ו), אל הכתף דמתרגם לעיברא.

(י) לִבְנֵי־קֶ֔דֶם עַל־בְּנֵ֥י עַמּ֖וֹן וּנְתַתִּ֣יהָ לְמוֹרָשָׁ֑ה לְמַ֨עַן֙ לֹא־תִזָּכֵ֣ר בְּנֵי־עַמּ֔וֹן בַּגּוֹיִֽם:

לבני קדם - אפתה אותם שיבאו על בני עמון דרך ארץ מואב.

(יא) וּבְמוֹאָ֔ב אֶעֱשֶׂ֖ה שְׁפָטִ֑ים וְיָדְע֖וּ כִּי־אֲנִ֥י יְהוָֽה: (יב) {פ} כֹּ֣ה אָמַ֗ר אֲדֹנָ֤י יֱהוִה֙ יַ֣עַן עֲשׂ֣וֹת אֱד֔וֹם בִּנְקֹ֖ם נָקָ֣ם לְבֵ֣ית יְהוּדָ֑ה וַיֶּאְשְׁמ֥וּ אָשֹׁ֖ום וְנִקְמ֥וּ בָהֶֽם: (יג) לָכֵ֕ן כֹּ֥ה אָמַ֖ר אֲדֹנָ֣י יֱהוִ֑ה וְנָטִ֤תִי יָדִי֙ עַל־אֱד֔וֹם וְהִכְרַתִּ֥י מִמֶּ֖נָּה אָדָ֣ם וּבְהֵמָ֑ה וּנְתַתִּ֣יהָ חָרְבָּ֔ה מִתֵּימָ֖ן וּדְדָ֥נָה בַּחֶ֖רֶב יִפֹּֽלוּ:

ודדנה - ויתבי דדן.

(יד) וְנָתַתִּ֞י אֶת־נִקְמָתִ֣י בֶּאֱד֗וֹם בְּיַד֙ עַמִּ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל וְעָשׂ֖וּ בֶּאֱד֑וֹם כְּאַפִּ֥י וְכַחֲמָתִ֖י וְיָדְע֥וּ אֶת־נִקְמָתִ֛י נְאֻ֥ם אֲדֹנָ֖י יֱהוִֽה:

ביד עמי ישראל - הם יהיו שלוחי לנקום נקמתי.

(טו) כֹּ֣ה אָמַ֗ר אֲדֹנָ֤י יֱהוִה֙ יַ֣עַן עֲשׂ֣וֹת פְּלִשְׁתִּ֔ים בִּנְקָמָ֖ה וַיִּנָּקְמ֣וּ נָקָ֑ם בִּשְׁאָ֥ט בְּנֶ֖פֶשׁ לְמַשְׁחֵ֥ית אֵיבַ֖ת עוֹלָֽם:

יען עשות פלשתים בנקמה - בשנאה ובפרך כאדם הנוקם נקמתו באויבו.

(טז) לָכֵ֕ן כֹּ֥ה אָמַ֖ר אֲדֹנָ֣י יֱהוִ֑ה הִנְנִ֤י נוֹטֶה֙ יָדִ֣י עַל־פְּלִשְׁתִּ֔ים וְהִכְרַתִּ֖י אֶת־כְּרֵתִ֑ים וְהַאֲבַדְתִּ֖י אֶת־שְׁאֵרִ֥ית חֹ֖וף הַיָּֽם:

את כרתים - עמא דחייבין לאישתיצאה ואומר אני לפי שראיתי במקום אחר קורא אל פלשתים כרתים היו יושבי חבל הים גוי כרתים (צפניה ב', ה') ואינו קורא כן לאומה אחרת נראה בעיני שיש גבול בפלשתים ששמו כרתי וכן אני מוצא בספר שמואל (שמואל א ל', י"ד) בגדוד ששרף את צקלג אנחנו פשטנו על נגב הכרתי. **חוף הים** - מארקא בלעז הם פלשתים שיושבים במקצוע דרומית מערבית של גבול ארץ ישראל על הים האחרון.

(יז) וְעָשִׂיתִי בָם נְקָמוֹת גְּדֹלוֹת בְּתוֹכְחוֹת חֵמָה וְיֵדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה בְּתִתִּי אֶת־נִקְמָתִי בָּם:

נ"ך יומי – יום שישי ו' טבת

יהזקאל פרק כ"ו

(א) {פ} וַיְהִי בְּעַשְׁתֵּי־עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:

בעשתי עשרה - לצדקיהו.

(ב) בֶּן־אָדָם יַעַן אֲשֶׁר־אָמְרָה צָר עַל־יְרוּשָׁלַ͏ִם הֶאָח נִשְׁבְּרָה דַּלְתוֹת הָעַמִּים נָסַבָּה אֵלָי אִמְלְאָה הָחֳרֵבָה:

על ירושלים - שהיתה במצור. **האח** - לשון קול שמחה. **נשברה דלתות העמים** - עיר שכל האומות היו נכנסים לה לסחורה מעתה תשבר כי לא ילך המצור מעליה עד תלכד. **נסבה אלי** - מעתה הוסבה סחורות העמים אלי. **אמלאה החרבה** - אתמלא אני מן העיר ירושלים החרבה.

(ג) לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנְנִי עָלַיִךְ צָר וְהַעֲלֵיתִי עָלַיִךְ גּוֹיִם רַבִּים כְּהַעֲלוֹת הַיָּם לְגַלָּיו: (ד) וְשִׁחֲתוּ חוֹמוֹת צֹר וְהָרְסוּ מִגְדָּלֶיהָ וְסִחֵיתִי עֲפָרָהּ מִמֶּנָּה וְנָתַתִּי אוֹתָהּ לִצְחִיחַ סָלַע:

וסחיתי - ועקרתי כמו בית גאים יסח י"י (משלי ט"ו, כ"ה), ונסחתם מעל (דברים כ"ח, ס"ג). **לצחיח סלע** - לפי שהיתה בנויה בסלע בתוך הים כשתנתץ ויסח עפרה אל הים נשאר הסלע חלק וכן ת"י לשעיעות כיף גלי.

(ה) מִשְׁטַח חֲרָמִים תִּהְיֶה בְּתוֹךְ הַיָּם כִּי אֲנִי דִבַּרְתִּי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה וְהָיְתָה לְבַז לַגּוֹיִם:

משטח חרמים - על הסלע ישטחו הדייגים את חרמי מכמרותם לנגבם.

(ו) וּבְנוֹתֶיהָ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה בַּחֶרֶב תֵּהָרַגְנָה וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה:

ובנותיה אשר בשדה - הכפרים המשועבדות לה סביבותיה.

(ז) {פ} כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנְנִי מֵבִיא אֶל־צֹר נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל מִצָּפוֹן מֶלֶךְ מְלָכִים בְּסוּס וּבְרֶכֶב וּבְפָרָשִׁים וְקָהָל וְעַם־רָב: (ח) בְּנוֹתַיִךְ בַּשָּׂדֶה בַּחֶרֶב יַהֲרֹג וְנָתַן עָלַיִךְ דָּיֵק וְשָׁפַךְ עָלַיִךְ סֹלְלָה וְהֵקִים עָלַיִךְ צִנָּה:

והקים עליך צנה - ויקים עליך די מזיינין בתרסין.

(ט) וּמְחִי קָבָלּוֹ יִתֵּן בְּחוֹמוֹתָיִךְ וּמִגְדְּלֹתַיִךְ יִתֹּץ בְּחַרְבוֹתָיו:

ומחי קבלו - הוא אחד מתחבולות המצור לזרוק אבנים גדולות ומכה כנגדו אילקוליאה דשאפוריירא בלעז ויש לועזים קבלו דשארבלי"טא בלעז ויש לועזין פוריירא בלעז. **בחרבותיו** - באומנות חורבן שיביא עמו.

(י) מִשְׁפְּעַת סוּסָיו יְכַסֶּךָּ אָבָק מִקּוֹל פָּרָשׁ וְגַלְגַּל וְרֶכֶב תִּרְעַשְׁנָה חוֹמוֹתַיִךְ בְּבֹאוֹ בִּשְׁעָרַיִךְ כִּמְבוֹאֵי עִיר מְבֻקָּעָה:

משפעת סוסיו - כשיש סוסים הרבה מעלים אבק ברגליהם ועולה ונעשה כענן ומחשיך הארץ הוא קרוי שפעת וכן ושפעת מים תכסך (איוב כ"ב, י"א), דלאפוישון בלעז. **כמבוא עיר מבוקעה** - כמה דעלין לקרתי דמתרעא משור שנפרצה חומתה.

(יא) בְּפַרְסוֹת סוּסָיו יִרְמֹס אֶת־כָּל־חוּצוֹתָיִךְ עַמֵּךְ בַּחֶרֶב יַהֲרֹג וּמַצְּבוֹת עֻזֵּךְ לָאָרֶץ תֵּרֵד: (יב) וְשָׁלְלוּ חֵילֵךְ וּבָזְזוּ רְכֻלָּתֵךְ וְהָרְסוּ חוֹמוֹתַיִךְ וּבָתֵּי חֶמְדָּתֵךְ יִתֹּצוּ וַאֲבָנַיִךְ וְעֵצַיִךְ וְעֲפָרֵךְ בְּתוֹךְ מַיִם יָשִׂימוּ:

רכולתך - סחורתך.

(יג) וְהִשְׁבַּתִּי הֲמוֹן שִׁירָיִךְ וְקוֹל כִּנּוֹרַיִךְ לֹא יִשָּׁמַע עוֹד: (יד) וּנְתַתִּיךְ לִצְחִיחַ סֶלַע מִשְׁטַח חֲרָמִים תִּהְיֶה לֹא תִבָּנֶה עוֹד כִּי אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה: (טו) {ס} כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה לְצֹר הֲלֹא | מִקּוֹל מַפַּלְתֵּךְ בֶּאֱנֹק חָלָל בֵּהָרֵג הֶרֶג בְּתוֹכֵךְ יִרְעֲשׁוּ הָאִיִּים: (טז) וְיָרְדּוּ מֵעַל כִּסְאוֹתָם כָּל נְשִׂיאֵי הַיָּם וְהֵסִירוּ אֶת־מְעִילֵיהֶם וְאֶת־בִּגְדֵי רִקְמָתָם יִפְשֹׁטוּ חֲרָדוֹת | יִלְבָּשׁוּ עַל־הָאָרֶץ יֵשֵׁבוּ וְחָרְדוּ לְרִגְעִים וְשָׁמְמוּ עָלָיִךְ:

וחרדו לרגעים - לשברים פן יבא עליהם גם הם כשברך. **לרגעים** - לשון שבר כמו רוגע הים (ישעיהו נ"א, ט"ו), עורי רגע (איוב ז', ה'), על רגעי ארץ (תהלים ל"ה, כ') - על דכאי ארץ. ומנחם פירשו לשון רגע כמו כי רגע באפו (תהלים ל', ו'). **ושממו** - לשון תמהון.

(יז) וְנָשְׂאוּ עָלַיִךְ קִינָה וְאָמְרוּ לָךְ אֵיךְ אָבַדְתְּ נוֹשֶׁבֶת מִיַּמִּים הָעִיר הַהֲלָלָה אֲשֶׁר הָיְתָה חֲזָקָה בַּיָּם הִיא וְיוֹשְׁבֶיהָ אֲשֶׁר־נָתְנוּ חִתִּיתָם לְכָל־יוֹשְׁבֶיהָ:

נושבת מימים - יש נוקדין רפי ופותרין מיושבת מימים קדמונים ויש נוקדים דגש ופותרין מיושבת בחזקה על ידי ימים הסובבים לה וכן תרגם יונתן וכן הוא. **אשר נתנו חתיתם** - סביבות לכל היושבים. **חתיתם** - לורדפריימנט בלעז.

(יח) עַתָּה יֶחֶרְדוּ הָאִיִּים יוֹם מַפַּלְתֵּךְ וְנִבְהֲלוּ הָאִיִּים אֲשֶׁר־בַּיָּם מִצֵּאתֵךְ:

האין - כמו האיים. **מצאתך** - מיציאתך בגולה.

(יט) {ס} כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִֹה בְּתִתִּי אֹתָךְ עִיר נֶחֱרֶבֶת כֶּעָרִים אֲשֶׁר לֹא־נוֹשְׁבוּ בְּהַעֲלוֹת עָלַיִךְ אֶת־תְּהוֹם וְכִסּוּךְ הַמַּיִם הָרַבִּים:

בהעלות עליך את תהום - באסקותי עליך משריית עממין דסגיאין כמו תהומא ויחפונך עממין סגיאין כן ת"י וכמשמעו בתחלה נתנה ביד נבוכדנצר וסוף עלה הים וטבעה.

(כ) וְהוֹרַדְתִּיךְ אֶת־יוֹרְדֵי בוֹר אֶל־עַם עוֹלָם וְהוֹשַׁבְתִּיךְ בְּאֶרֶץ תַּחְתִּיּוֹת כָּחֳרָבוֹת מֵעוֹלָם אֶת־יוֹרְדֵי בוֹר לְמַעַן לֹא תֵשֵׁבִי וְנָתַתִּי צְבִי בְּאֶרֶץ חַיִּים:

את יורדי בור - עם יורדי גיהנם. **אל עם עולם** - עם שאר האומות אשר שם מעולם. **כחרבות מעולם** - כערים אשר חרבו מאז כסדום וחברותיה. **ונתתי צבי בארץ חיים** - ואתן התפארת בירושלם.

(כא) בַּלָּהוֹת אֶתְּנֵךְ וְאֵינֵךְ וְתִבָּקְשִׁי וְלֹא־תִמָּצְאִי עוֹד לְעוֹלָם נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִֹה:

בלהות - פרשו יונתן בלהות כדלא הוית והפותרים אומרים לשון מקום מרקד שעירי' ומזיקי'.

נ"ך יומי – שבת קדש ז' טבת || פרשת ויגש

יהזקאל פרק כ"ז

(א) {פ} וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: (ב) וְאַתָּה בֶן־אָדָם שָׂא עַל־צֹר קִינָה: (ג) וְאָמַרְתָּ לְצֹור [הַיֹּשֶׁבֶת] (הישבתי) עַל־מְבוֹאֹת יָם רֹכֶלֶת הָעַמִּים אֶל־אִיִּים רַבִּים {ס} כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה צֹּור אַתְּ אָמַרְתְּ אֲנִי כְּלִילַת יֹפִי:

על מבואות ים - על הנמל שהספינות באות עד החומה והשערים והרבה כרכין יושבין על הים ואינה מקום נמל ואין הספינות יכולות לקרב אליהם. **מבואות ים** - פורט בלעז. **רוכלת העמים** - כך היה מנהגם סוחרים הבאים לה זה מצפון וזה מדרום לא היו רשאין לעשות סחורה זה עם זה אלא יושבי העיר לוקחין מזה ומוכרין לזה. **את אמרת אני כלילת יופי** - עד עכשיו הכל אומרים על ירושלים כלילת יופי משוש כל הארץ (איכה ב', ט"ו) עכשיו את מתגאה לומר אני כלילת היופי סוף גמר היופי כלול בי.

(ד) בְּלֵב יַמִּים גְּבוּלָיִךְ בֹּנַיִךְ כָּלְלוּ יָפְיֵךְ:

בוניך - ארדכלייך, לשון בנין.

(ה) בְּרוֹשֵׁי מִשְׁנִיר בָּנוּ לָךְ אֶת כָּל־לֻחֹתָיִךְ אֶרֶז מִלְּבָנוֹן לָקְחוּ לַעֲשׂוֹת תֹּרֶן עָלָיִךְ:

ברושים משניר - לפי שהיתה בנויה בים ובים אבדה המשילה הנביא לספינה משובחת שהכבידו משאה בתוכה וטבעה ברוח קדים. **משניר** - טור תלגא. **את כל לוחתים** - הלוחים שנעשית האניה מהם. **ארז מלבנון** - שם יער שהארזים מצויין בו. **תורן** - הוא העץ הזקוף וגבוה התקוע בספינה שבו תולין המפרש שקורין בויילא בלעז ובו נקבים בראשו שהחבל שמושכין בו הספינה נכנס ויוצא בו משט בלעז.

(ו) אַלּוֹנִים מִבָּשָׁן עָשׂוּ מִשּׁוֹטָיִךְ קַרְשֵׁךְ עָשׂוּ־שֵׁן בַּת־אֲשֻׁרִים מֵאִיֵּי כִתִּים:

אלונים - מן עץ סרק שקורין קיישנא בלעז. **משוטיך** - הם שרחבים בראשם שמנהיגין בהם האניה ריימש בלעז. **קרשך** - הוא הקרש הרחב שבראש השני של ספינה אל מול התורן שבראשה אשר בו מהפכין את הספינה לכל צדדיה ומכוונין אותה אל הדרך ורב החובל אוחז בו ובלשון משנה קברניט ובלשון לעז גובריינא"ל. **עשו שן בת אשורים** - א"א לו להיות אלא של עץ וזהו בת אשורים כאלו הוא תיבה אחת לשון תדהר ותאשור (ישעיהו מ"א, י"ט) שניהם ת"י אשכרועין ואת קברניטה של צור

המשיל לקרש של אשכרוע מצופה בשן ע"י מסמרים לנוי ולחוזק כי כן תרגם יונתן דפין דאשכרועין מכבשין בשן דפיל בית חופאה לא תיטרון כסויה לא יפול אבל יונתן פירש הקברניט הזה לפי עניין העיר על קרשי שעריה.

(ז) שֵׁשׁ־בְּרִקְמָה מִמִּצְרַיִם הָיָה מִפְרָשֶׂךָ לִֽהְיוֹת לָךְ לְנֵס תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן מֵאִיֵּי אֱלִישָׁה הָיָה מְכַסֶּךָ:

שש ברקמה - נגד שש עשוי בציורי רקמות. **מפרשך** - הוא שקורין בל"א סיג"ל ובלשונינו בווילא בלעז. **להיות לך לנס** - לפורשו על כלונס הארז ולהגביהו על התורן, נס בלשון משנה כלונס ובלעז פורקא. **היה מכסך** - לאהל ולגג על פני כל האניה.

(ח) יֹשְׁבֵי צִידוֹן וְאַרְוָד הָיוּ שָׁטִים לָךְ חֲכָמַיִךְ צוֹר הָיוּ בָךְ הֵמָּה חֹבְלָיִךְ:

היו שטים לך - תופסי משוטיך להנהיגך. **חובליך** - אוחזי הקברניט לכוין וליישר האניה.

(ט) זִקְנֵי גְבַל וַחֲכָמֶיהָ הָיוּ בָךְ מַחֲזִיקֵי בְדָקֵךְ כָּל־אֳנִיּוֹת הַיָּם וּמַלָּחֵיהֶם הָיוּ בָךְ לַעֲרֹב מַעֲרָבֵךְ:

זקני גבל - אומני הבנין כמו שנאמר ובוני חירום והגבלים (מלכים א ה', ל"ב). **מחזיקי בדקך** - מתקני בדקך שלא יכנסו בהם המים, אפייטונט טאקראוצא בלעז. **כל אניות הים ומלחיהם** - הספנים שלהם. **היו בך** - היו סביבך לשוט אל המדינות הרחוקות להביא הסחורה לתוכך. **לערוב מערבך** - לשון ערובה הם כל צורכי האדם שהוא חי בהם וממונו הוא ערובתו והצלתו לחייו גרנטיאה בלעז.

(י) פָּרַס וְלוּד וּפוּט הָיוּ בְחֵילֵךְ אַנְשֵׁי מִלְחַמְתֵּךְ מָגֵן וְכוֹבַע תָּלוּ־בָךְ הֵמָּה נָתְנוּ הֲדָרֵךְ: (יא) בְּנֵי אַרְוָד וְחֵילֵךְ עַל־חוֹמוֹתַיִךְ סָבִיב וְגַמָּדִים בְּמִגְדְּלוֹתַיִךְ הָיוּ שִׁלְטֵיהֶם תָּלוּ עַל־חוֹמוֹתַיִךְ סָבִיב הֵמָּה כָּלְלוּ יָפְיֵךְ:

בני ארוד וחילך - ושאר חיל בני אדם היושבים בתוכך. **וגמדים** - ת"י ואף קפוטקאי. שמעתי משמו של רבי מנחם על שם שיורדין בים עד התהום משערי גומדי אמות עומקה נקראו גמדים אנדויש בלעז ויש פותרים שהם ננסים ונכנסין במדת אמה. **שלטיהם** - הם אשפות שנותנין בהם חצים כמו הברו החיצים מלאו השלטים (ירמיהו נ"א, י"א) קויכרינה בלעז. **תלו** - הרבה תלי תלים.

(יב) תַּרְשִׁישׁ סֹחֲרֵתֵךְ מֵרֹב כָּל־הוֹן בְּכֶסֶף בַּרְזֶל בְּדִיל וְעוֹפֶרֶת נָתְנוּ עִזְבוֹנֵיךְ:

תרשיש - ים ששמה תרשיש. **מרוב כל הון** - שהיה בתוכך ובטוחים הסוחרים שימצאו בך סחורה הראויה להם. **בדיל** - אשטיין בלעז. **עזבוניך** - חוזקיך ועוזרך כמו ויעזבו את ירושלים עד החומה (נחמיה ג', ח') וממונו של אדם הוא חזקו המעמידו על רגליו.

(יג) יָוָן תֻּבַל וָמֶשֶׁךְ הֵמָּה רֹכְלַיִךְ בְּנֶפֶשׁ אָדָם וּכְלֵי נְחֹשֶׁת נָתְנוּ מַעֲרָבֵךְ:

בנפש אדם - עבדים ושפחות למכור.

(יד) מִבֵּית תּוֹגַרְמָה סוּסִים וּפָרָשִׁים וּפִרְדִּים נָתְנוּ עִזְבוֹנָיִךְ: (טו) בְּנֵי דְדָן רֹכְלַיִךְ אִיִּים רַבִּים סְחֹרַת יָדֵךְ קַרְנוֹת שֵׁן [וְהָבְנִים] (והובנים) הֵשִׁיבוּ אֶשְׁכָּרֵךְ:

ידך - מקומך. **קרנות שן והבנים** - קרני יעלים ועצמות פיל וטווסים עופות ששמן פאון בלעז. **השיבו אשכרך** - הביאו לך תשורה.

(טז) אֲרָם סֹחַרְתֵּךְ מֵרֹב מַעֲשַׂיִךְ בְּנֹפֶךְ אַרְגָּמָן וְרִקְמָה וּבוּץ וְרָאמֹת וְכַדְכֹּד נָתְנוּ בְּעִזְבוֹנָיִךְ:

ארם סוחרתך - באבנים טובות האמורות במקרא וארגמן ורקמה ובוץ. **מרוב מעשיך** - מתוך שהיו יודעים בנשיאיך ושריך שמראין להם מעשה נוי ותפארת לתכשיט. **בנופך** - איקרבונקלא בלעז.

(יז) יְהוּדָה וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הֵמָּה רֹכְלַיִךְ בְּחִטֵּי מִנִּית וּפַנַּג וּדְבַשׁ וְשֶׁמֶן וָצֳרִי נָתְנוּ מַעֲרָבֵךְ:

בחטי מנית - שם מקום שחיטיה יפות כמו עד בואך מנית (שופטים י"א, ל"ג). ומדרש אגדה חטין יפין וגסין הנמכרים במניין ויונתן תרגם בחטי ריחוש לשון קבוצת מניינים הרבה טרוקאס בלעז וחבירו בפסיקתא מה הדם רחוש בעלין אף לאה רחושה בבנים ולא ידעתי מהו. [מפי רבי שמעיה מצאתי שמצא במקרא תרגום ירושלמי בחיטי מנית ופנג דחושלא וקלמא שערי דחושלא שבתלמוד אנו שונים שעורים קלופים ואומר אני מנית לשון מנות מאכל מזומן ואף לפי נקוד דגש דרכו של יונתן לתרגם התיבה פעם משמעה פעם מדרשה כן תרגם וגם שם העיר המונה אנו נוקדים שם והמונה לא מפיק ה"א ותרגם אף לתמן יתרמון קטולי רומי קרתא דסגיאין איתרגושתהא.] **ופנג** - ראיתי בספר יוסף הכהן עץ אפרסמון הוא פנג והיו מצויין ביריחו ועל שם ריח הטוב נקראת יריחו באלסמא בלעז.

(יח) דַּמֶּשֶׂק סֹחַרְתֵּךְ בְּרֹב מַעֲשַׂיִךְ מֵרֹב כָּל־הוֹן בְּיֵין חֶלְבּוֹן וְצֶמֶר צָחַר:

ביין חלבון - יין לבן מבושל ומנחם חברו עם חלב חטים (תהלים קמ"ז, י"ד) לשון טוב. **וצמר צחר** - ועמר מלת כבינא ביום שנולד הטלה וטהרתו אמו

בלחיכתה עושין כסות ומכבנין אותו סביבו בקרסים כדי שיהא צמרו נקי. **צחר** - לבן כמו אתונות צחורות (שופטים ה', י').

(יט) וְדָן וְיָוָן מְאוּזָּל בְּעִזְבוֹנַיִךְ נָתָנוּ בַּרְזֶל עָשׁוּת קִדָּה וְקָנֶה בְּמַעֲרָבֵךְ הָיָה:

ודן ויון - מדינות הם. **מאוזל** - מטוה של שיראין. **ברזל עשות** - עשוי כעששיות מש"ש בלעז והוא פרזלא הנדואה.

(כ) דְּדָן רֹכַלְתֵּךְ בִּבְגְדֵי־חֹפֶשׁ לִרְכְבָה:

בבגדי חופש לרכבה - בלבוש דיקר לרתיכין.

(כא) עֲרַב וְכָל־נְשִׂיאֵי קֵדָר הֵמָּה סֹחֲרֵי יָדֶךָ בְּכָרִים וְאֵילִם וְעַתּוּדִים בָּם סֹחֲרָיִךְ:

בכרים - כבשים. ויונתן תרגם: בתורין, וכן תרגם מאה אלף כרים (מלכים ב ג', ד') דמישע מלך מואב.

(כב) רֹכְלֵי שְׁבָא וְרַעְמָה הֵמָּה רֹכְלָיִךְ בְּרֹאשׁ כָּל־בֹּשֶׂם וּבְכָל־אֶבֶן יְקָרָה וְזָהָב נָתְנוּ עִזְבוֹנָיִךְ: (כג) חָרָן וְכַנֵּה וָעֶדֶן רֹכְלֵי שְׁבָא אַשּׁוּר כִּלְמַד רֹכַלְתֵּךְ:

אשור כלמד - י"ת מדינן אשור ומדי.

(כד) הֵמָּה רֹכְלַיִךְ בְּמַכְלֻלִים בִּגְלוֹמֵי תְּכֵלֶת וְרִקְמָה וּבִגְנְזֵי בְרֹמִים בַּחֲבָלִים חֲבֻשִׁים וַאֲרָזִים בְּמַרְכֻלְתֵּךְ:

במכלולים - בדברים שהם למכלול פרמונט בלעז ומה הם המכלולים גלומי תכלת ורקמה טליתות של תכלת מרוקמות. **ובגנזי ברומים** - בתכשיטי פאר שגונזין אותן בארגזין שקורין אשקרין בלעז והם מחופין עור ומצוירין לנוי במיני מסמרין שורות שורות וציורין והם בלשון ארמי קמטרין ובלשון עברי ברומים והם חבושין ואסורין בחבלי בוץ לנוי. **וארוזים** - ת"י אעי הדסים אותן ארגזים היו נתונין במגדלי עץ הדס ומביאין אותן לתוך המגדלין והקמטראות שבתוכן והתכשיטין שבתוך הקמטראות הכל יחד לסחורה וכה פתרון הלשון בלשון קצרה ובגנזי ברומים החבושים בחבלים וארוזים בתוך עץ ארז שהברומים הם הקמטראות והיו אסורים בחבלים ונתונים במגדלי הדס שהיא ממיני ארז ומכלולים שבתוך הברומים קרא יונתן וכושפין דארזא באימלין די זהריתא תכשיטין הצריכין שמירה נאה דמחתין בקומטרין מונחים בקמטראות והמגדלים שבתרגום כמו שאנו שונין תיבה ומגדל שיפרייטש בלעז.

(כה) אֳנִיּוֹת תַּרְשִׁישׁ שָׁרוֹתַיִךְ מַעֲרָבֵךְ וַתִּמָּלְאִי וַתִּכָּבְדִי מְאֹד בְּלֵב יַמִּים:

אניות תרשיש - שרותיך הם היו לך לערבה ומישור כשם שהמישור הוא דרך כבושה להביא בו סחורה לעיר היושבת ביבשה היו לך תחתם אניות תרשיש מסילה להביא מערבך לתוכך. **שרותיך** - לשון שרון ומישור ודוגמתו עלו בשרותיה (ירמיהו ה', י'). **ותמלאי, ותכבדי מאד** - הביאו לתוכך משא רב והכבידו משאך יותר מדאי.

(כו) בְּמַיִם רַבִּים הֱבִאוּךְ הַשָּׁטִים אֹתָךְ רוּחַ הַקָּדִים שְׁבָרֵךְ בְּלֵב יַמִּים:

במים רבים הביאוך השטים אותך - כדרך האניות הגדולות שמפליגין אותן לתוך פלגום הים ומתוך שנתמלאת וכבדת בא רוח הקדים ושברך בלב ימים ולענין דוגמת העיר מתוך שנתמלאת עושר גבה לבך ובא עליך פורענות.

(כז) הוֹנֵךְ וְעִזְבוֹנַיִךְ מַעֲרָבֵךְ מַלָּחַיִךְ וְחֹבְלָיִךְ מַחֲזִיקֵי בִדְקֵךְ וְעֹרְבֵי מַעֲרָבֵךְ וְכָל־אַנְשֵׁי מִלְחַמְתֵּךְ אֲשֶׁר־בָּךְ וּבְכָל־קְהָלֵךְ אֲשֶׁר בְּתוֹכֵךְ יִפְּלוּ בְּלֵב יַמִּים בְּיוֹם מַפַּלְתֵּךְ: (כח) לְקוֹל זַעֲקַת חֹבְלָיִךְ יִרְעָשׁוּ מִגְרְשׁוֹת:

מגרשות - כמו מגרשי העיר.

(כט) וְיָרְדוּ מֵאֳנִיֹּתֵיהֶם כָּל תֹּפְשֵׂי מָשׁוֹט מַלָּחִים כֹּל חֹבְלֵי הַיָּם אֶל־הָאָרֶץ יַעֲמֹדוּ:

אל הארץ יעמודו - מה לנו עוד באניות להיכן נוליך סחורה עוד.

(ל) וְהִשְׁמִיעוּ עָלַיִךְ בְּקוֹלָם וְיִזְעֲקוּ מָרָה וְיַעֲלוּ עָפָר עַל־רָאשֵׁיהֶם בָּאֵפֶר יִתְפַּלָּשׁוּ:

יתפלשו - יתגלגלו.

(לא) וְהִקְרִיחוּ אֵלַיִךְ קָרְחָה וְחָגְרוּ שַׂקִּים וּבָכוּ אֵלַיִךְ בְּמַר־נֶפֶשׁ מִסְפֵּד מָר: (לב) וְנָשְׂאוּ אֵלַיִךְ בְּנִיהֶם קִינָה וְקוֹנְנוּ עָלַיִךְ מִי כְצוֹר כְּדֻמָּה בְּתוֹךְ הַיָּם:

ונשאו אליך בניהם - בנהי שלהם. כדומה - כך היה שם ראשי אדום כענין שנאמר משא דומה (ישעיהו כ"א, י"א). ויונתן תרגם: לית דדמי לה. **כדומה** - כדוגמתה.

(לג) בְּצֵאת עִזְבוֹנַיִךְ מִיַּמִּים הִשְׂבַּעַתְּ עַמִּים רַבִּים בְּרֹב הוֹנַיִךְ וּמַעֲרָבַיִךְ הֶעֱשַׁרְתְּ מַלְכֵי־אָרֶץ:

בצאת עזבוניך וגו' - כל זה יקוננו עליך בקינתם.

(לד) עֵת נִשְׁבֶּרֶת מִיַּמִּים בְּמַעֲמַקֵּי־מָיִם מַעֲרָבֵךְ וְכָל־קְהָלֵךְ בְּתוֹכֵךְ נָפָלוּ: (לה) כָּל יֹשְׁבֵי הָאִיִּים שָׁמְמוּ עָלָיִךְ וּמַלְכֵיהֶם שָׂעֲרוּ שַׂעַר רָעֲמוּ פָּנִים:

רעמו פנים - זעומי פנים וכן בעבור הרעימה (שמואל א א', ו') וכן כל תלונה תורעמתא.

(לו) סְחֵרִים בָּעַמִּים שָׁרְקוּ עָלָיִךְ בַּלָּהוֹת הָיִית וְאֵינֵךְ עַד־עוֹלָם:

שרקו - שובלי"ר בלעז כך שורקין על דבר שחלף והלך לו.

פרק משנה שבועי – פרשת ויגש

אבות פרק ב׳

(א) רַבִּי אוֹמֵר, אֵיזוֹהִי דֶּרֶךְ יְשָׁרָה שֶׁיִּבֹּר לוֹ הָאָדָם, כֹּל שֶׁהִיא תִפְאֶרֶת לְעוֹשֶׂיהָ וְתִפְאֶרֶת לוֹ מִן הָאָדָם. וֶהֱוֵי זָהִיר בְּמִצְוָה קַלָּה כְבַחֲמוּרָה, שֶׁאֵין אַתָּה יוֹדֵעַ מַתַּן שְׂכָרָן שֶׁל מִצְוֹת. וֶהֱוֵי מְחַשֵּׁב הֶפְסֵד מִצְוָה כְּנֶגֶד שְׂכָרָהּ, וּשְׂכַר עֲבֵרָה כְּנֶגֶד הֶפְסֵדָהּ. וְהִסְתַּכֵּל בִּשְׁלשָׁה דְּבָרִים וְאִי אַתָּה בָּא לִידֵי עֲבֵרָה, דַּע מַה לְּמַעְלָה מִמְּךָ, עַיִן רוֹאָה וְאׇזֶן שׁוֹמַעַת, וְכָל מַעֲשֶׂיךָ בַּסֵּפֶר נִכְתָּבִין.

רַבִּי אוֹמֵר. שֶׁיִּבֹּר. שֶׁיִּבְרֹר: **כֹּל שֶׁהִיא תִפְאֶרֶת לְעוֹשֶׂיהָ וְתִפְאֶרֶת לוֹ מִן הָאָדָם.** שֶׁיִּהְיוּ נוֹחִין לוֹ, וְיִהְיוּ נוֹחִין בְּנֵי אָדָם מִמֶּנּוּ. וְזֶה יִהְיֶה, כְּשֶׁיֵּלֵךְ בְּכָל הַמִּדּוֹת בַּדֶּרֶךְ הָאֶמְצָעִי וְלֹא יִטֶּה לְאֶחָד מִשְּׁנֵי הַקְּצָווֹת. שֶׁאִם הוּא כְּיַלִּי בְּיוֹתֵר, יֵשׁ תִּפְאֶרֶת לוֹ, שֶׁאוֹסֵף מָמוֹן הַרְבֵּה, אֲבָל אֵין בְּנֵי אָדָם מְפָאֲרִין אוֹתוֹ בְּמִדָּה זוֹ. וְאִם הוּא מְפַזֵּר יוֹתֵר מִן הָרָאוּי, בְּנֵי אָדָם הַמְקַבְּלִים מִמֶּנּוּ מְפָאֲרִים אוֹתוֹ, אֲבָל אֵינוֹ תִפְאֶרֶת לְעוֹשֶׂיהָ וְאֵינוֹ נוֹחַ לוֹ, שֶׁהוּא בָּא לִידֵי עֲנִיּוּת בִּשְׁבִיל כָּךְ. אֲבָל מִדַּת הַנְּדִיבוּת שֶׁהִיא אֶמְצָעִית בֵּין הַכִּילוּת וְהַפִּזּוּר, הִיא תִּפְאֶרֶת לְעוֹשֶׂיהָ, שֶׁשּׁוֹמֵר אֶת מָמוֹנוֹ וְאֵינוֹ מְפַזֵּר יוֹתֵר מִן הָרָאוּי. וְתִפְאֶרֶת לוֹ מִן הָאָדָם, שֶׁבְּנֵי אָדָם מְפָאֲרִים אוֹתוֹ, שֶׁנּוֹתֵן כְּמוֹ שֶׁרָאוּי לוֹ לִתֵּן. וְכֵן הַדִּין בְּכָל שְׁאָר הַמִּדּוֹת: **שֶׁאֵין אַתָּה יוֹדֵעַ מַתַּן שְׂכָרָן שֶׁל מִצְוֹת.** לֹא נִתְפָּרֵשׁ בַּתּוֹרָה שְׂכַר הַמְקַיֵּם מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְלֹא עֹנֶשׁ הַמְבַטֵּל מֵעֲשׂוֹתָן. דְּאִלּוּ עָנְשָׁן שֶׁל מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה מְפֹרָשִׁין הֵן, סְקִילָה, שְׂרֵפָה, הֶרֶג, וְחֶנֶק, כָּרֵת, וּמִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם, וּמַלְקוֹת. הָעֹנֶשׁ הַקַּל לַעֲבֵרָה קַלָּה וְהֶחְמוּר לַחֲמוּרָה: **וֶהֱוֵי מְחַשֵּׁב הֶפְסֵד מִצְוָה.** מַה שֶּׁאַתָּה מַפְסִיד מִשְּׂחוֹרָתְךָ וּמָמוֹנְךָ מִפְּנֵי עֵסֶק הַמִּצְוָה, כְּנֶגֶד הַשָּׂכָר שֶׁיַּעֲלֶה לְךָ מִמֶּנָּהּ בָּעוֹלָם הַזֶּה אוֹ בָּעוֹלָם הַבָּא, שֶׁיִּהְיֶה יוֹתֵר מֵאוֹתוֹ הֶפְסֵד: **וּשְׂכַר עֲבֵרָה.** הֲנָאָה שֶׁאַתָּה נֶהֱנֶה בָּעֲבֵרָה, כְּנֶגֶד הֶפְסֵד שֶׁעָתִיד לָבֹא לְךָ מִמֶּנָּהּ:

(ב) רַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא אוֹמֵר, יָפָה תַלְמוּד תּוֹרָה עִם דֶּרֶךְ אֶרֶץ, שֶׁיְּגִיעַת שְׁנֵיהֶם מְשַׁכַּחַת עָוֹן. וְכָל תּוֹרָה שֶׁאֵין עִמָּהּ מְלָאכָה, סוֹפָהּ בְּטֵלָה וְגוֹרֶרֶת עָוֹן. וְכָל הָעֲמֵלִים עִם הַצִּבּוּר, יִהְיוּ עֲמֵלִים עִמָּהֶם לְשֵׁם שָׁמַיִם, שֶׁזְּכוּת אֲבוֹתָם מְסַיַּעְתָּן וְצִדְקָתָם עוֹמֶדֶת לָעַד. וְאַתֶּם, מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיכֶם שָׂכָר הַרְבֵּה כְּאִלּוּ עֲשִׂיתֶם.

דֶּרֶךְ אֶרֶץ. מְלָאכָה אוֹ סְחוֹרָה: **שֶׁיְּגִיעַת שְׁנֵיהֶם מְשַׁכַּחַת עָוֹן.** שֶׁהַתּוֹרָה מַתֶּשֶׁת כֹּחוֹ שֶׁל אָדָם, וְהַמְּלָאכָה מְפָרֶכֶת וּמְשַׁבֶּרֶת אֶת הַגּוּף, וּמִתּוֹךְ כָּךְ יֵצֶר הָרַע בָּטֵל מִמֶּנּוּ: **וְכָל תּוֹרָה שֶׁאֵין עִמָּהּ מְלָאכָה.** וְאִם תֹּאמַר יְהֵא עָמֵל בַּתּוֹרָה תָּמִיד וְיִגְיעָתָהּ תְּהֵא מְשַׁכַּחַת עָוֹן, וּמַה צֹּרֶךְ לַמְּלָאכָה, לְכָךְ הֻזְקַק לוֹמַר וְכָל תּוֹרָה שֶׁאֵין עִמָּהּ מְלָאכָה סוֹפָהּ בְּטֵלָה, לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ בְּלֹא מְזוֹנוֹת, וּמְלַסְטֵם אֶת הַבְּרִיּוֹת וּמְשַׁכֵּחַ תַּלְמוּדוֹ: **יִהְיוּ עוֹסְקִין עִמָּהֶם לְשֵׁם שָׁמַיִם.** וְלֹא כְּדֵי לִטֹּל עֲטָרָה לוֹמַר כָּךְ וְכָךְ עָשִׂיתִי בִּשְׁבִיל הַצִּבּוּר: **שְׁזְּכוּת אֲבוֹתָם מְסַיַּעְתָּן.** שְׁזְּכוּת אֲבוֹתָן שֶׁל צִבּוּר וְצִדְקָתָן הָעוֹמֶדֶת לָעַד הִיא הַמְסַיַּעַת אֶל הָעוֹסְקִין עִמָּהֶן לְהוֹצִיא לָאוֹר צִדְקָן, וְלֹא

מִצַּד טוּב הִשְׁתַּדְּלוּתָן שֶׁל הָעוֹסְקִים: **וְאַתֶּם מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיכֶם שָׂכָר.** אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַדָּבָר בָּא לִידֵי גְּמַר טוֹב מִצַּד מַעֲשֵׂיכֶם אֶלָּא בִּשְׁבִיל זְכוּת אֲבוֹתָם שֶׁל צִבּוּר, מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיכֶם שָׂכָר כְּאִלּוּ אַתֶּם עֲשִׂיתֶם הַיְשׁוּעָה הַזֹּאת בְּיִשְׂרָאֵל, הוֹאִיל וְאַתֶּם עוֹסְקִים לְשֵׁם שָׁמַיִם. פֵּרוּשׁ אַחֵר, כָּל הָעוֹסְקִים עִם הַצִּבּוּר לְהַכְרִיחַ וְלָכוֹף אֶת הַצִּבּוּר לְדָבַר מִצְוָה לִצְדָקָה אוֹ לְפִדְיוֹן שְׁבוּיִים, יִהְיוּ עוֹסְקִים עִמָּהֶם לְשֵׁם שָׁמַיִם, שֶׁזְּכוּת אָבוֹת שֶׁל צִבּוּר מְסַיַּעְתָּן לָתֵת מַה שֶּׁפָּסְקוּ עֲלֵיהֶם וַאֲפִלּוּ מָמוֹן הַרְבֵּה, וְהַצְּדָקָה שֶׁיַּעֲשׂוּ תַּעֲמֹד לָהֶם לָעַד. וְאַתֶּם הַמִּתְעַסְּקִים לָכוֹף אֶת הַצִּבּוּר לְמִצְוָה זוֹ, מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיכֶם שָׂכָר כְּאִלּוּ עֲשִׂיתֶם זֹאת הַמִּצְוָה מִמָּמוֹנְכֶם מַמָּשׁ. וְרַמְבַּ"ם פֵּרֵשׁ, וְאַתֶּם מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיכֶם שָׂכָר כְּאִלּוּ עֲשִׂיתֶם, אִם בְּשָׁעָה שֶׁאַתֶּם עוֹסְקִים עִם הַצִּבּוּר נִתְבַּטְּלָתֶם מֵעֲשֵׂית אֵיזוֹ מִצְוָה בִּשְׁבִיל עִסְקֵי הַצִּבּוּר, מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיכֶם שָׂכָר כְּאִלּוּ עֲשִׂיתֶם אוֹתָהּ מִצְוָה שֶׁנִּתְבַּטַּלְתֶּם מִמֶּנָּהּ:

(ג) הֱוֵו זְהִירִין בָּרָשׁוּת, שֶׁאֵין מְקָרְבִין לוֹ לָאָדָם אֶלָּא לִצְרָךְ עַצְמָן. נִרְאִין כְּאוֹהֲבִין בִּשְׁעַת הֲנָאָתָן, וְאֵין עוֹמְדִין לוֹ לָאָדָם בִּשְׁעַת דָּחְקוֹ.

הֱוֵו זְהִירִים בָּרָשׁוּת. אַתֶּם הַמִּתְעַסְּקִים בְּצָרְכֵי צִבּוּר, אַף עַל פִּי שֶׁאַתֶּם צְרִיכִים לְהִתְוַדַּע לָרָשׁוּת כְּדֵי לְפַקֵּחַ עַל עִסְקֵי רַבִּים, הֱוֵו זְהִירִים וְכוּ':

(ד) הוּא הָיָה אוֹמֵר, עֲשֵׂה רְצוֹנוֹ כִּרְצוֹנְךָ, כְּדֵי שֶׁיַּעֲשֶׂה רְצוֹנְךָ כִּרְצוֹנוֹ. בַּטֵּל רְצוֹנְךָ מִפְּנֵי רְצוֹנוֹ, כְּדֵי שֶׁיְּבַטֵּל רְצוֹן אֲחֵרִים מִפְּנֵי רְצוֹנֶךָ. הִלֵּל אוֹמֵר, אַל תִּפְרֹשׁ מִן הַצִּבּוּר, וְאַל תַּאֲמִין בְּעַצְמְךָ עַד יוֹם מוֹתְךָ, וְאַל תָּדִין אֶת חֲבֵרְךָ עַד שֶׁתַּגִּיעַ לִמְקוֹמוֹ, וְאַל תֹּאמַר דָּבָר שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִשְׁמֹעַ, שֶׁסּוֹפוֹ לְהִשָּׁמַע. וְאַל תֹּאמַר לִכְשֶׁאֶפָּנֶה אֶשְׁנֶה, שֶׁמָּא לֹא תִפָּנֶה.

עֲשֵׂה רְצוֹנוֹ כִּרְצוֹנְךָ. פַּזֵּר מָמוֹנְךָ בְּחֶפְצֵי שָׁמַיִם, כִּרְצוֹנְךָ, כְּאִלּוּ פִּזַּרְתָּ אוֹתָם בַּחֶפְצֶיךָ. שֶׁאִם עָשִׂיתָ כֵּן יַעֲשֶׂה רְצוֹנְךָ כִּרְצוֹנוֹ, כְּלוֹמַר יִתֵּן לְךָ טוֹבָה בְּעֵינֵי עָפָה: **כְּדֵי שֶׁיְּבַטֵּל רְצוֹן אֲחֵרִים.** יָפֵר עֲצַת כָּל הַקָּמִים עָלֶיךָ לְרָעָה. וַאֲנִי שָׁמַעְתִּי, שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא דֶּרֶךְ כָּבוֹד כְּלַפֵּי מַעְלָה, וַהֲרֵי הוּא כְּאִלּוּ כָּתוּב כְּדֵי שֶׁיְּבַטֵּל רְצוֹנוֹ מִפְּנֵי רְצוֹנְךָ. כְּאוֹתָהּ שֶׁאָמְרוּ בְּפֶרֶק בַּמֶּה אִשָּׁה [שַׁבָּת סג.] כָּל הָעוֹשֶׂה מִצְוָה כְּתִקְנָהּ אֲפִלּוּ גְּזַר דִּין שֶׁל שִׁבְעִים שָׁנָה מִתְבַּטֵּל מֵעָלָיו: **אַל תִּפְרֹשׁ מִן הַצִּבּוּר.** אֶלָּא הִשְׁתַּתֵּף בְּצָרָתָם. שֶׁכָּל הַפּוֹרֵשׁ מִן הַצִּבּוּר אֵינוֹ רוֹאֶה בְּנֶחָמַת הַצִּבּוּר [תַּעֲנִית יא.]: **וְאַל תַּאֲמִין בְּעַצְמְךָ עַד יוֹם מוֹתְךָ.** שֶׁהֲרֵי יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל שִׁמֵּשׁ בִּכְהֻנָּה גְּדוֹלָה שְׁמֹנִים שָׁנָה וּלְבַסּוֹף נַעֲשָׂה צְדוֹקִי [בְּרָכוֹת כט.]: **וְאַל תָּדִין אֶת חֲבֵרְךָ עַד שֶׁתַּגִּיעַ לִמְקוֹמוֹ.** אִם רָאִיתָ חֲבֵרְךָ שֶׁבָּא לִידֵי נִסָּיוֹן וְנִכְשָׁל, אַל תְּדִינֵהוּ לְחוֹבָה עַד שֶׁתַּגִּיעַ לִידֵי נִסָּיוֹן כְּמוֹתוֹ וְתִתָּצֵל: **וְאַל תֹּאמַר דָּבָר שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִשְׁמֹעַ וְסוֹפוֹ לְהִשָּׁמַע.** כְּלוֹמַר, לֹא יִהְיוּ דְּבָרֶיךָ מְסֻפָּקִים שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְהָבִינָם בִּתְחִלָּה וּבְעִיּוּן רִאשׁוֹן, וְתִסְמֹךְ שֶׁאִם יַעֲמִיק הַשּׁוֹמֵעַ בָּהֶם לְבַסּוֹף יְבִינֵם. כִּי זֶה יָבִיא בְּנֵי אָדָם לִטְעוֹת בִּדְבָרֶיךָ, שֶׁמָּא יִטְעוּ וְיֵצְאוּ לְמִינוּת עַל יָדֶךָ. פֵּרוּשׁ אַחֵר, לֹא תְּגַלֶּה סוֹדְךָ אֲפִלּוּ בֵּינְךָ לְבֵין עַצְמְךָ וְתֹאמַר שֶׁאֵין כָּאן מִי שֶׁיִּשְׁמָעֲךָ, לְפִי שֶׁסּוֹפוֹ לְהִשָּׁמַע, כִּי עוֹף הַשָּׁמַיִם יוֹלִיךְ אֶת הַקּוֹל. וְהַגִּרְסָא הִיא לְפִי פֵּרוּשׁ זֶה, שֶׁסּוֹפוֹ לְהִשָּׁמַע. אֲבָל רַשִׁ"י גּוֹרֵס, וְאַל תֹּאמַר דָּבָר שֶׁאֶפְשָׁר לִשְׁמֹעַ שֶׁסּוֹפוֹ לְהִשָּׁמַע. וּבְדִבְרֵי תּוֹרָה מְדַבֵּר, אַל תֹּאמַר עַל דְּבַר

תּוֹרָה שֶׁאַתָּה יָכוֹל לִשְׁמֹעַ עַכְשָׁיו שֶׁתִּשְׁמַע אוֹתוֹ לְבַסּוֹף, אֶלָּא הַט אָזְנֶיךָ וּשְׁמַע מִיָּד: **לִכְשֶׁאַפְנֶה.** מֵעֲסָקַי, אֶעֱסֹק בַּתּוֹרָה:

(ה) הוּא הָיָה אוֹמֵר, אֵין בּוּר יָרֵא חֵטְא, וְלֹא עַם הָאָרֶץ חָסִיד, וְלֹא הַבַּיְשָׁן לָמֵד, וְלֹא הַקַּפְדָּן מְלַמֵּד, וְלֹא כָּל הַמַּרְבֶּה בִסְחוֹרָה מַחְכִּים. וּבְמָקוֹם שֶׁאֵין אֲנָשִׁים, הִשְׁתַּדֵּל לִהְיוֹת אִישׁ.

בּוּר. רֵיק מִכָּל דָּבָר, וַאֲפִלּוּ בְּטִיב מַשָּׂא וּמַתָּן אֵינוֹ יוֹדֵעַ. וְהוּא גָּרוּעַ מֵעַם הָאָרֶץ. תַּרְגּוּם וְהָאֲדָמָה לֹא תֵשֶׁם [בְּרֵאשִׁית מז], וְאַרְעָא לָא תְּבוּר: **וְלֹא עַם הָאָרֶץ חָסִיד.** אֲבָל יָרֵא חֵטְא אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה, שֶׁהֲרֵי הוּא בָּקִי בְּטִיב מַשָּׂא וּמַתָּן: **וְלֹא הַבַּיְשָׁן לָמֵד.** שֶׁהַמִּתְבַּיֵּשׁ לִשְׁאֹל שֶׁמָּא יַלְעִיגוּ עָלָיו, יִשָּׁאֵר תָּמִיד בְּסֵפֵקוֹתָיו: **וְלֹא הַקַּפְדָּן.** הָרַב שֶׁמַּקְפִּיד עַל הַתַּלְמִידִים כְּשֶׁשּׁוֹאֲלִים אוֹתוֹ, לֹא יִלַּמֵּד כָּרָאוּי. אֶלָּא צָרִיךְ שֶׁיַּסְבִּיר פָּנִים בַּהֲלָכָה לְתַלְמִידָיו: **וְלֹא כָּל הַמַּרְבֶּה בִּסְחוֹרָה מַחְכִּים.** דִּכְתִיב (דברים ל) וְלֹא מֵעֵבֶר לַיָּם הִיא, אֵין הַתּוֹרָה מְצוּיָה בְּאוֹתָם שֶׁהוֹלְכִים מֵעֵבֶר לַיָּם [עֵרוּבִין נה.]: **וּבְמָקוֹם שֶׁאֵין אֲנָשִׁים.** לֵישֵׁב בָּרֹאשׁ וּלְהוֹרוֹת הוֹרָאוֹת:

(ו) אַף הוּא רָאָה גֻּלְגֹּלֶת אַחַת שֶׁצָּפָה עַל פְּנֵי הַמַּיִם. אָמַר לָהּ, עַל דַּאֲטֵפְתְּ, אַטְפוּךְ. וְסוֹף מְטִיפַיִךְ יְטוּפוּן.

עַל דַּאֲטֵפְתְּ אַטְפוּךְ. רָשָׁע הָיִיתָ וּמִלַּסְטֵם אֶת הַבְּרִיּוֹת וּמְצִיפָן בַּנָּהָר, וּבְאוֹתָהּ מִדָּה מָדְדוּ לְךָ: **וְסוֹף מְטִיפַיִךְ יְטוּפוּן.** שֶׁלֹּא הָיָה הַדָּבָר מָסוּר בְּיָדָן לְהָרְגָךְ, אֶלָּא לְבֵית דִּין, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְסָרָךְ בְּיָדָן, שֶׁמְּגַלְגְּלִים חוֹבָה עַל יְדֵי חַיָּב, וְעָתִיד הוּא אַחַר כָּךְ לִתְבֹּעַ מֵהֶן מִיתָתְךָ:

(ז) הוּא הָיָה אוֹמֵר, מַרְבֶּה בָשָׂר, מַרְבֶּה רִמָּה. מַרְבֶּה נְכָסִים, מַרְבֶּה דְאָגָה. מַרְבֶּה נָשִׁים, מַרְבֶּה כְשָׁפִים. מַרְבֶּה שְׁפָחוֹת, מַרְבֶּה זִמָּה. מַרְבֶּה עֲבָדִים, מַרְבֶּה גָּזֵל. מַרְבֶּה תוֹרָה, מַרְבֶּה חַיִּים. מַרְבֶּה יְשִׁיבָה, מַרְבֶּה חָכְמָה. מַרְבֶּה עֵצָה, מַרְבֶּה תְבוּנָה. מַרְבֶּה צְדָקָה, מַרְבֶּה שָׁלוֹם. קָנָה שֵׁם טוֹב, קָנָה לְעַצְמוֹ. קָנָה לוֹ דִּבְרֵי תוֹרָה, קָנָה לוֹ חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא.

מַרְבֶּה בָשָׂר מַרְבֶּה רִמָּה. הַמַּרְבֶּה בַּאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה עַד שֶׁנַּעֲשֶׂה שָׁמֵן וּבַעַל בָּשָׂר, מַרְבֶּה עָלָיו רִמָּה בַּקֶּבֶר, וְקָשֶׁה רִמָּה לַמֵּת כְּמַחַט בִּבְשַׂר הַחַי. וְקַמַּשְׁמַע לַן הַאי תַּנָּא, שֶׁכָּל רִבּוּיִין קָשִׁים לָאָדָם חוּץ מֵרִבּוּי תּוֹרָה וְחָכְמָה וּצְדָקָה: **מַרְבֶּה דְאָגָה.** שֶׁמָּא יִגְזְלוּהוּ מִבֵּית הַמֶּלֶךְ אוֹ שֶׁמָּא יָבֹאוּ עָלָיו לִסְטִים וְיַהַרְגוּהוּ. וְחָסִיד אֶחָד הָיָה מִתְפַּלֵּל, הַמָּקוֹם יַצִּילֵנִי מִפִּזְרוּר הַנֶּפֶשׁ. וְשָׁאֲלוּ מִמֶּנּוּ מַהוּ פִּזְרוּר הַנֶּפֶשׁ, אָמַר לָהֶם שֶׁיִּהְיוּ לוֹ נְכָסִים מְרֻבִּים מְפֻזָּרִים בִּמְקוֹמוֹת הַרְבֵּה וְצָרִיךְ לְפַזֵּר נַפְשׁוֹ לַחֲשֹׁב לְכָאן וּלְכָאן: **מַרְבֶּה נָשִׁים מַרְבֶּה כְשָׁפִים.** סִדְרָא נָקִיט וְאָזֵיל. בִּתְחִלָּה אָדָם מְקַשֵּׁט עַצְמוֹ וְאוֹכֵל וְשׁוֹתֶה וּמַרְבֶּה בָּשָׂר, וְאַחַר כָּךְ מְבַקֵּשׁ לְהַרְבּוֹת נְכָסִים, וּלְאַחַר שֶׁהִרְבָּה נְכָסִים וְרוֹאֶה שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ סִפּוּק לְפַרְנֵס נָשִׁים רַבּוֹת הוּא מַרְבֶּה לוֹ נָשִׁים, וּלְאַחַר שֶׁהִרְבָּה נָשִׁים כָּל אַחַת צְרִיכָה שִׁפְחָה שֶׁתְּשַׁמְּשָׁנָּה, הֲרֵי מַרְבֶּה שְׁפָחוֹת, וְכֵיוָן שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּנֵי בַּיִת מְרֻבִּין צָרִיךְ לְשָׂדוֹת וּכְרָמִים לְסַפֵּק יַיִן וּמָזוֹן לִבְנֵי בֵּיתוֹ, וּמַרְבֶּה עֲבָדִים לַעֲבֹד הַשָּׂדוֹת וְהַכְּרָמִים. לְכָךְ הֵן שְׁנוּיִין בְּסֵדֶר זֶה: **מַרְבֶּה תּוֹרָה מַרְבֶּה חַיִּים.**

דִּכְתִיב (דברים ל) כִּי הִיא חַיֶּיךָ וְאֹרֶךְ יָמֶיךָ: **מַרְבֶּה חָכְמָה.** שֶׁנּוֹתֵן טַעַם לִדְבָרָיו וְהַסְּבָרוֹת שֶׁלּוֹ מִתְיַשְּׁבוֹת עַל לֵב הַשּׁוֹמְעִין: **מַרְבֶּה יְשִׁיבָה.** הַרְבֵּה תַּלְמִידִים מִתְקַבְּצִים וּבָאִים לִשְׁמֹעַ סְבָרוֹתָיו. וְאִית דְּגַרְסֵי, מַרְבֶּה יְשִׁיבָה מַרְבֶּה חָכְמָה, מִי שֶׁמַּרְבֶּה בְּתַלְמִידִים, הַתַּלְמִידִים מְחַדְּדִים אוֹתוֹ וּמַרְבִּין וּמוֹסִיפִין עַל חָכְמָתוֹ: **מַרְבֶּה עֵצָה.** מִי שֶׁמַּרְבֶּה לִטֹּל עֵצָה: **מַרְבֶּה תְּבוּנָה.** מֵבִין דָּבָר מִתּוֹךְ דָּבָר מֵעֵצוֹת שֶׁיּוֹעֲצִין נוֹתְנִים לוֹ: **מַרְבֶּה צְדָקָה מַרְבֶּה שָׁלוֹם.** שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיהו לב) וְהָיָה מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה שָׁלוֹם:

(ח) רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי קִבֵּל מֵהִלֵּל וּמִשַּׁמַּאי. הוּא הָיָה אוֹמֵר, אִם לָמַדְתָּ תּוֹרָה הַרְבֵּה, אַל תַּחֲזִיק טוֹבָה לְעַצְמְךָ, כִּי לְכָךְ נוֹצָרְתָּ. חֲמִשָּׁה תַּלְמִידִים הָיוּ לוֹ לְרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, וְאֵלּוּ הֵן, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקְנוֹס, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה, וְרַבִּי יוֹסֵי הַכֹּהֵן, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן נְתַנְאֵל, וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲרָךְ. הוּא הָיָה מוֹנֶה שִׁבְחָן. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקְנוֹס, בּוֹר סוּד שֶׁאֵינוֹ מְאַבֵּד טִפָּה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה, אַשְׁרֵי יוֹלַדְתּוֹ. רַבִּי יוֹסֵי הַכֹּהֵן, חָסִיד. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן נְתַנְאֵל, יְרֵא חֵטְא. וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲרָךְ, מַעְיָן הַמִּתְגַּבֵּר. הוּא הָיָה אוֹמֵר, אִם יִהְיוּ כָּל חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל בְּכַף מֹאזְנַיִם, וְאֱלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקְנוֹס בְּכַף שְׁנִיָּה, מַכְרִיעַ אֶת כֻּלָּם. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר מִשְּׁמוֹ, אִם יִהְיוּ כָּל חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל בְּכַף מֹאזְנַיִם וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקְנוֹס אַף עִמָּהֶם, וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲרָךְ בְּכַף שְׁנִיָּה, מַכְרִיעַ אֶת כֻּלָּם.

אַל תַּחֲזִיק טוֹבָה לְעַצְמְךָ. לוֹמַר הַרְבֵּה תּוֹרָה לָמַדְתִּי. וּלְפִי שֶׁהוּא לֹא הִנִּיחַ לֹא מִקְרָא וְלֹא מִשְׁנָה הֲלָכָה וְאַגָּדָה שֶׁלֹּא לָמַד [סָפָה כח., בָּבָא בַּתְרָא קלד.], הָיָה אוֹמֵר כֵּן: **בּוֹר סוּד.** גָּרְסִינַן, וְלֹא בּוֹר סִיד. כְּלוֹמַר, כְּבוֹר טוּחַ בְּסִיד: **שֶׁאֵינוֹ מְאַבֵּד טִפָּה.** כָּךְ הוּא אֵינוֹ שׁוֹכֵחַ דָּבָר אֶחָד מִתַּלְמוּדוֹ: **אַשְׁרֵי יוֹלַדְתּוֹ.** מְאֻשָּׁר בְּמִדּוֹת טוֹבוֹת עַד שֶׁכָּל הָעוֹלָם אוֹמְרִים עָלָיו אַשְׁרֵי מִי שֶׁיִּלְּדַתּוּ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, עַל שֵׁם שֶׁהִיא גָּרְמָה לוֹ שֶׁיִּהְיֶה חָכָם, שֶׁהָיְתָה מְחַזֶּרֶת עַל כָּל בָּתֵּי מִדְרָשׁוֹת שֶׁבְּעִירָהּ וְאוֹמֶרֶת לָהֶם בְּבַקָּשָׁה מִכֶּם בַּקְּשׁוּ רַחֲמִים עַל הָעֻבָּר הַזֶּה שֶׁבְּמֵעַי שֶׁיִּהְיֶה חָכָם, וּמִיּוֹם שֶׁנּוֹלַד לֹא הוֹצִיאָה עֵרַשְׁתּוֹ מִבֵּית הַמִּדְרָשׁ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ בְּאָזְנָיו אֶלָּא דִּבְרֵי תּוֹרָה: **חָסִיד.** שֶׁעוֹשֶׂה לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין: **יְרֵא חֵטְא.** מַחְמִיר עַל עַצְמוֹ וְאוֹסֵר עָלָיו דְּבָרִים הַמֻּתָּרִים, מִיִּרְאָתוֹ שֶׁמָּא יָבֹא לִידֵי חֵטְא. דְּאִם לֹא כֵּן מַאי רְבוּתֵיהּ, אֲפִלּוּ עַם הָאָרֶץ אֶפְשָׁר לִהְיוֹת יְרֵא חֵטְא: **מַעְיָן הַמִּתְגַּבֵּר.** לִבּוֹ רָחָב וּמוֹסִיף פִּלְפּוּל וּסְבָרוֹת מִדַּעְתּוֹ: **אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר מִשְּׁמוֹ.** שֶׁל רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי: **וְאֶלְעָזָר בֶּן עֲרָךְ בְּכַף שְׁנִיָּה.** מָצְאתִי כָּתוּב, דְּאַבָּא שָׁאוּל לֹא נָחֳלַק עַל תַּנָּא קַמָּא, וּשְׁנֵי הַדְּבָרִים אֲמָרָם רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, וּשְׁנֵיהֶם אֱמֶת, דִּלְעִנְיַן הַבְּקִיאוּת וְהַזְּכָרוֹן הָיָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מַכְרִיעַ, וּלְעִנְיַן הַחֲרִיפוּת וְהַפִּלְפּוּל הָיָה רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲרָךְ מַכְרִיעַ:

(ט) אָמַר לָהֶם, צְאוּ וּרְאוּ אֵיזוֹהִי דֶּרֶךְ יְשָׁרָה שֶׁיִּדְבַּק בָּהּ הָאָדָם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, עַיִן טוֹבָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, חָבֵר טוֹב. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, שָׁכֵן טוֹב. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, הָרוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, לֵב טוֹב. אָמַר לָהֶם, רוֹאֶה אֲנִי אֶת דִּבְרֵי אֶלְעָזָר בֶּן עֲרָךְ מִדִּבְרֵיכֶם, שֶׁבִּכְלָל דְּבָרָיו דִּבְרֵיכֶם. אָמַר לָהֶם צְאוּ וּרְאוּ אֵיזוֹהִי דֶּרֶךְ רָעָה שֶׁיִּתְרַחֵק מִמֶּנָּה הָאָדָם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, עַיִן רָעָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, חָבֵר רָע. רַבִּי

יוֹסֵי אוֹמֵר, שָׁכֵן רָע. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, הַלְוָיָה וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם. אֶחָד הַלְוָיָה מִן הָאָדָם, כְּלְוָיָה מִן הַמָּקוֹם בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: לְוֶה רָשָׁע וְלֹא יְשַׁלֵּם וְצַדִּיק חוֹנֵן וְנוֹתֵן (תהלים ל"ז:כ"א). רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, לֵב רָע. אָמַר לָהֶם, רוֹאֶה אֲנִי אֶת דִּבְרֵי אֶלְעָזָר בֶּן עֲרָךְ מִדִּבְרֵיכֶם, שֶׁבְּכֻלָּל דְּבָרָיו דִּבְרֵיכֶם.

עַיִן טוֹבָה. מִסְתַּפֵּק בְּמַה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ וְאֵינוֹ מְבַקֵּשׁ דְּבָרִים יְתֵרִים וְאֵינוֹ מְקַנֵּא כְּשֶׁרוֹאֶה שֶׁיֵּשׁ לַחֲבֵרָיו יוֹתֵר מִמֶּנּוּ: **חָבֵר טוֹב.** שֶׁמּוֹכִיחוֹ כְּשֶׁרוֹאֶה אוֹתוֹ עוֹשֶׂה דָּבָר שֶׁאֵינוֹ הָגוּן: **שָׁכֵן טוֹב.** מָצוּי אֶצְלוֹ בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה, וְאִלּוּ חָבֵר טוֹב אֵינוֹ מָצוּי אֶצְלוֹ בְּכָל עֵת: **הָרוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד.** צוֹפֶה וּמַבִּיט בְּמַה שֶּׁעָתִיד לִהְיוֹת, וּמִתּוֹךְ כָּךְ נִמְצָא מְחַשֵּׁב הֶפְסֵד מִצְוָה כְּנֶגֶד שְׂכָרָהּ וּשְׂכַר עֲבֵרָה כְּנֶגֶד הֶפְסֵדָהּ: **לֵב טוֹב.** לְפִי שֶׁהַלֵּב הוּא הַמֵּנִיעַ לְכָל שְׁאָר הַכֹּחוֹת וְהוּא הַמָּקוֹר שֶׁמִּמֶּנּוּ נוֹבְעִים כָּל הַפְּעֻלּוֹת. וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לַפְּעֻלּוֹת אֲבָרִים מְיֻחָדִים, מִכָּל מָקוֹם הַכֹּחַ הַמְעוֹרֵר לְכָל הַתְּנוּעוֹת הוּא בַּלֵּב, לְפִיכָךְ אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר לֵב טוֹב. וּמִפְּנֵי זֶה אָמַר רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי רוֹאֶה אֲנִי אֶת דִּבְרֵי אֶלְעָזָר בֶּן עֲרָךְ מִדִּבְרֵיכֶם: **אֵיזוֹ הִיא דֶּרֶךְ רָעָה שֶׁיִּתְרַחֵק מִמֶּנָּה הָאָדָם.** הֶצְרֵךְ לִשְׁאֹל מֵהֶם זֶה, וְלֹא הֵבִין מִתּוֹךְ דִּבְרֵיהֶם הָרִאשׁוֹנִים שֶׁהַדֶּרֶךְ הָרָעָה הִיא הַפֶּךְ הַדֶּרֶךְ הַטּוֹבָה, לְפִי שֶׁלֹּא כָּל מַה שֶּׁהוּא טוֹב יִהְיֶה הֶפְכּוֹ רַע, כִּי מִדַּת הַחֲסִידוּת וְהוּא הָעוֹשֶׂה לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין הִיא טוֹבָה, וּמִי שֶׁאֵינוֹ חָסִיד וּמַעֲמִיד דְּבָרָיו עַל דִּין תּוֹרָה אֵינוֹ רַע, וְאֶפְשָׁר הָיָה לוֹמַר, שֶׁאִם הַהִסְתַּפְּקוּת וְהִיא עַיִן טוֹבָה הִיא דֶּרֶךְ טוֹבָה, בַּקָּשַׁת הַיִּתְרוֹנוֹת אֵינוֹ דֶּרֶךְ רָעָה, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מַזִּיק לְשׁוּם אָדָם בָּזֶה, וְכֵן בְּשְׁאָר הַמִּדּוֹת. לְפִיכָךְ הֶצְרֵךְ לִשְׁאֹל מֵהֶם אֵיזוֹ הִיא דֶּרֶךְ רָעָה שֶׁיִּתְרַחֵק מִמֶּנָּה הָאָדָם: **הַלְוֶה וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם.** הוּא הֵפֶךְ הָרוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד, שֶׁאִם לֹא יְשַׁלֵּם לֹא יִמְצָא מִי שֶׁיַּלְוֶנּוּ וְיִהְיֶה מָטָל בָּרָעָב. וְלֹא אָמַר סְתָם מִי שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד, לְפִי שֶׁאֶפְשָׁר לָאָדָם שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד שֶׁלֹּא יָבֹא לִידֵי תַּקָּלָה, שֶׁיַּצִּיל עַצְמוֹ בְּבֹא הַנּוֹלָד הַהוּא: **וְצַדִּיק חוֹנֵן וְנוֹתֵן.** הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא צַדִּיקוֹ שֶׁל עוֹלָם חוֹנֵן וְנוֹתֵן לַמַּלְוֶה מַה שֶּׁלָּוָה זֶה מִמֶּנּוּ וְלֹא פָּרַע לוֹ, נִמְצָא הַלְוֶה נִשְׁאַר חַיָּב לַמָּקוֹם:

(י) הֵם אָמְרוּ שְׁלֹשָׁה שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, יְהִי כְבוֹד חֲבֵרְךָ חָבִיב עָלֶיךָ כְּשֶׁלְּךָ, וְאַל תְּהִי נוֹחַ לִכְעֹס. וְשׁוּב יוֹם אֶחָד לִפְנֵי מִיתָתֶךָ. וֶהֱוֵי מִתְחַמֵּם כְּנֶגֶד אוּרָן שֶׁל חֲכָמִים, וֶהֱוֵי זָהִיר בְּגַחֲלָתָן שֶׁלֹּא תִכָּוֶה, שֶׁנְּשִׁיכָתָן נְשִׁיכַת שׁוּעָל, וַעֲקִיצָתָן עֲקִיצַת עַקְרָב, וּלְחִישָׁתָן לְחִישַׁת שָׂרָף, וְכָל דִּבְרֵיהֶם כְּגַחֲלֵי אֵשׁ.

הֵם אָמְרוּ שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים. בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ וּבְמוּסָרִים וּבְמִדּוֹת. דְּאִלּוּ בְּעִנְיַן הָאָסוּר וְהַמֻּתָּר וְהַפְּטוּר וְהַחִיּוּב דְּבָרִים הַרְבֵּה אָמְרוּ. אִי נַמִי, אִלּוּ הַשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים הֲוֵי מַרְגְּלָא בְּפוּמַיְהוּ תָּמִיד: **יְהִי כְבוֹד חֲבֵרְךָ חָבִיב עָלֶיךָ כְּשֶׁלְּךָ.** וְאֵימָתַי יְהֵא זֶה, כְּשֶׁלֹּא תְּהִי נוֹחַ לִכְעֹס, שֶׁאִם אַתָּה נוֹחַ לִכְעֹס אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא תִּזָּלְזֵל בִּכְבוֹד חֲבֵרְךָ. הֲרֵי דָּבוּר אֶחָד. וְשׁוּב יוֹם אֶחָד לִפְנֵי מִיתָתֶךָ, הֲרֵי שְׁנַיִם. וְהַשְּׁלִישִׁי, הֲוֵי מִתְחַמֵּם כְּנֶגֶד אוּרָן שֶׁל חֲכָמִים וְכוּ': **שׁוּב יוֹם אֶחָד לִפְנֵי מִיתָתֶךָ.** וּלְפִי שֶׁאֵין אָדָם יוֹדֵעַ אֵימָתַי יָמוּת, יַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה הַיּוֹם שֶׁמָּא יָמוּת לְמָחָר: **וֶהֱוֵי זָהִיר בְּגַחֲלָתָן.** שֶׁלֹּא תִּנָּהֵג בָּהֶן קַלּוּת רֹאשׁ: **שֶׁלֹּא תִכָּוֶה.** שֶׁלֹּא תֵּעָנֵשׁ עַל יָדָן: **נְשִׁיכַת שׁוּעָל.** רְפוּאָתוֹ קָשָׁה, לְפִי שֶׁשְּׁנָיו דַּקּוֹת עֲקֻמּוֹת וַעֲקֻשּׁוֹת וְצָרִיךְ הָרוֹפֵא לַחְתֹּךְ הַבָּשָׂר בְּאִזְמֵל וּלְהַרְחִיב

הַנְּשִׁיכָה: **עֲקִיצַת עַקְרָב.** קָשֶׁה מִנְּשִׁיכַת נָחָשׁ: **וּלְחִישָׁתָן.** דִּבּוּרָן: **לְחִישַׁת שָׂרָף.** כְּהֶבֶל הַיּוֹצֵא מִפִּי הַשָּׂרָף, שֶׁשּׁוֹרֵף בְּשָׁעָה שֶׁהוּא לוֹחֵשׁ. פֵּרוּשׁ אַחֵר, הַשָּׂרָף הַזֶּה אֵינוֹ מְקַבֵּל לַחַשׁ כִּשְׁאָר נְחָשִׁים, כְּדִכְתִיב (תהלים נח) אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמַע לְקוֹל מְלַחֲשִׁים, כָּךְ תַּלְמִיד חָכָם אִם תַּקְנִיטֻנּוּ וְתָבֹא לְפַיְסוֹ אֵינוֹ מְקַבֵּל פִּיּוּס:

(יא) רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, עַיִן הָרָע, וְיֵצֶר הָרָע, וְשִׂנְאַת הַבְּרִיּוֹת, מוֹצִיאִין אֶת הָאָדָם מִן הָעוֹלָם.

עַיִן הָרָע. כְּמוֹ עַיִן רָעָה, שֶׁאֵינוֹ מִסְתַּפֵּק בְּמַה שֶׁיֵּשׁ לוֹ וּמְחַזֵּר אַחַר דְּבָרִים אֲחֵרִים. וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים עַיִן הָרַע, שֶׁמַּכְנִיס עַיִן הָרַע בְּמָמוֹן חֲבֵרוֹ אוֹ בְּבָנָיו וּמַזִּיק לוֹ: **וְשִׂנְאַת הַבְּרִיּוֹת.** שִׂנְאַת חִנָּם. וְרַמְבַּ"ם פֵּרֵשׁ, שֶׁמּוֹאֵס חֶבְרַת הַבְּרִיּוֹת וְאוֹהֵב לֵישֵׁב יְחִידִי. וַאֲנִי שָׁמַעְתִּי, אָדָם קָשֶׁה שֶׁמֵּבִיא עָלָיו שִׂנְאַת הַבְּרִיּוֹת וְגוֹרֵם שֶׁהַכֹּל שׂוֹנְאִים אוֹתוֹ:

(יב) רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, יְהִי מָמוֹן חֲבֵרְךָ חָבִיב עָלֶיךָ כְּשֶׁלְּךָ, וְהַתְקֵן עַצְמְךָ לִלְמֹד תּוֹרָה, שֶׁאֵינָהּ יְרֻשָּׁה לָךְ. וְכָל מַעֲשֶׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמָיִם.

הַתְקֵן עַצְמְךָ לִלְמֹד תּוֹרָה. שֶׁלֹּא תֹּאמַר הוֹאִיל וְאָבִי חָכָם וַאֲבִי אָבִי חָכָם, תּוֹרָה חוֹזֶרֶת לְאַכְסַנְיָא שֶׁלָּהּ וְאֵינִי צָרִיךְ לְבַקֵּשׁ אַחֶרֶיהָ: **וְכָל מַעֲשֶׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמָיִם.** אַף בְּשָׁעָה שֶׁאַתָּה עוֹסֵק בַּאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וּבְדֶרֶךְ אֶרֶץ לֹא תִּתְכַּוֵּן לְהַהֲנוֹת גּוּפְךָ, אֶלָּא שֶׁתִּהְיֶה בָּרִיא לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנְךָ:

(יג) רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, הֱוֵי זָהִיר בִּקְרִיאַת שְׁמַע וּבַתְּפִלָּה. וּכְשֶׁאַתָּה מִתְפַּלֵּל, אַל תַּעַשׂ תְּפִלָּתְךָ קֶבַע, אֶלָּא רַחֲמִים וְתַחֲנוּנִים לִפְנֵי הַמָּקוֹם בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי חַנּוּן וְרַחוּם הוּא אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד וְנִחָם עַל הָרָעָה (יואל ב':י"ג). וְאַל תְּהִי רָשָׁע בִּפְנֵי עַצְמְךָ.

הֱוֵי זָהִיר בִּקְרִיאַת שְׁמַע. לִקְרוֹתוֹ בְּעוֹנָתוֹ. וְכֵן בַּתְּפִלָּה, לְהִתְפַּלֵּל כָּל תְּפִלָּה וּתְפִלָּה בְּעוֹנָתָהּ: **קֶבַע.** כְּאָדָם שֶׁיֵּשׁ עָלָיו חוֹבָה דָּבָר קָבוּעַ וְאוֹמֵר אֵימָתַי אֶפְרֹק מֵעָלַי חוֹב זֶה. אִי נַמִּי, קֶבַע, כְּאָדָם שֶׁקָּבוּעַ לוֹ לִקְרֹא פֶּרֶק אֶחָד פָּרָשָׁה אַחַת, שֶׁאוֹמֵר אוֹתָהּ בִּקְרִיאָה בְּעָלְמָא, וְאֵינוֹ אוֹמָרָהּ בִּלְשׁוֹן תַּחֲנוּנִים כְּאָדָם שֶׁמְּבַקֵּשׁ רַחֲמִים: **כִּי אֵל חַנּוּן וְרַחוּם הוּא.** רוֹצֶה בְּתַחֲנוּנִים, וְעַל יְדֵי הַתַּחֲנוּנִים הוּא מְרַחֵם מִיָּד: **וְאַל תְּהִי רָשָׁע בִּפְנֵי עַצְמְךָ.** אַל תַּעֲשֶׂה דָּבָר שֶׁהַיּוֹם וּלְמָחָר תַּרְשִׁיעַ אֶת עַצְמְךָ בּוֹ. וְהָרַמְבַּ"ם פֵּרֵשׁ, אַל תְּהִי רָשָׁע בְּעֵינֶיךָ כְּלוֹמַר לֹא תַּחֲזִיק עַצְמְךָ כְּרָשָׁע, שֶׁמִּתּוֹךְ כָּךְ אַתָּה יוֹצֵא לְתַרְבּוּת רָעָה לְגַמְרֵי. וַאֲנִי שָׁמַעְתִּי, אַל תְּהִי רָשָׁע בְּדָבָר זֶה שֶׁתִּפָּרֵשׁ מִן הַצִּבּוּר וְתַעֲמֹד בִּפְנֵי עַצְמְךָ:

(יד) רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, הֱוֵי שָׁקוּד לִלְמֹד תּוֹרָה, וְדַע מַה שֶּׁתָּשִׁיב לְאֶפִּיקוֹרוֹס. וְדַע לִפְנֵי מִי אַתָּה עָמֵל. וְנֶאֱמָן הוּא בַּעַל מְלַאכְתְּךָ שֶׁיְּשַׁלֵּם לְךָ שְׂכַר פְּעֻלָּתֶךָ.

לְאֶפִּיקוֹרוֹס. לְשׁוֹן הֶפְקֵר, שֶׁמְּבַזֶּה אֶת הַתּוֹרָה וּמַחְשִׁיבָהּ כְּאִלּוּ הִיא הֶפְקֵר. אִי נַמִּי, מֵשִׂים עַצְמוֹ כְּהֶפְקֵר וְאֵינוֹ חָס עַל נַפְשׁוֹ לָחוּשׁ שֶׁמָּא תָּבֹא עָלָיו רָעָה עַל שֶׁמְּבַזֶּה

אֶת הַתּוֹרָה אוֹ לוֹמְדָהּ: **וְדַע לִפְנֵי מִי אַתָּה עָמֵל.** בִּתְשׁוּבָה זוֹ שֶׁאַתָּה מֵשִׁיב לְאֶפִּיקוֹרוֹס, שֶׁלֹּא יִפְתֶּה לִבְּךָ לִנְטוֹת לְדַעְתּוֹ:

(טו) רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר, הַיּוֹם קָצָר וְהַמְּלָאכָה מְרֻבָּה, וְהַפּוֹעֲלִים עֲצֵלִים, וְהַשָּׂכָר הַרְבֵּה, וּבַעַל הַבַּיִת דּוֹחֵק.

הַיּוֹם קָצָר. חַיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה קְצָרִים הֵם: **וְהַמְּלָאכָה מְרֻבָּה.** הַתּוֹרָה אֲרֻכָּה מֵאֶרֶץ מִדָּה: **וּבַעַל הַבַּיִת דּוֹחֵק.** שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע א) וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלָיְלָה:

(טז) הוּא הָיָה אוֹמֵר, לֹא עָלֶיךָ הַמְּלָאכָה לִגְמֹר, וְלֹא אַתָּה בֶן חוֹרִין לִבָּטֵל מִמֶּנָּה. אִם לָמַדְתָּ תּוֹרָה הַרְבֵּה, נוֹתְנִים לְךָ שָׂכָר הַרְבֵּה. וְנֶאֱמָן הוּא בַּעַל מְלַאכְתְּךָ שֶׁיְּשַׁלֵּם לְךָ שְׂכַר פְּעֻלָּתֶךָ. וְדַע מַתַּן שְׂכָרָן שֶׁל צַדִּיקִים לֶעָתִיד לָבֹא.

לֹא עָלֶיךָ הַמְּלָאכָה לִגְמֹר. לֹא שְׂכָרְךָ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִגְמֹר אֶת כָּלָּהּ כְּדֵי שֶׁתַּפְסִיד שְׂכָרְךָ אִם לֹא תִּגְמְרֶנָּהּ. וְשֶׁמָּא תֹּאמַר אֵינִי לוֹמֵד וְאֵינִי נוֹטֵל שָׂכָר, וְלֹא אַתָּה בֶן חוֹרִין לִבָּטֵל. עַל כָּרְחֲךָ הָעֵל, מָשָׁל עָלֶיךָ לַעֲבֹד: **לֶעָתִיד לָבֹא.** לָעוֹלָם הַבָּא:

השיעור השבועי - פרשת ויגש

אבי חי

"מעין גנים" סדרה ג' - פרשת ויגש

כאשר יוסף הצדיק התוודע לאחיו נאמר "וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אֶחָיו אֲנִי יוֹסֵף הַעוֹד אָבִי חָי וְלֹא יָכְלוּ אֶחָיו לַעֲנוֹת אֹתוֹ כִּי נִבְהֲלוּ מִפָּנָיו". על פסוק זה אמרו חז"ל "רבי אליעזר כד מטי להאי קרא הוי בכי [כשהיה מגיע לפסוק זה היה פורץ בבכי], אמר, ומה תוכחה של בשר ודם כתיב 'ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו', תוכחה של הקדוש ברוך הוא על אחת כמה וכמה". אם האחים לא יכלו לענות ליוסף כי נבהלו מפניו, מה יהיה ביום הדין הגדול, כאשר הקב"ה יוכיח אותנו על מה שעשינו?!

במדרש מקביל כתוב בסגנון קצת אחר "אוי לנו מיום הדין, אוי לנו מיום התוכחה. יוסף קטן שבשבטים היה, ולא יכלו אחיו לעמוד בתוכחתו, דכתיב 'ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו', וכשיבוא הקדוש ברוך הוא ויוכיח לכל אחד ואחד על אחת כמה וכמה".

שאלה שהיא תוכחה

אם כן, ברור לחז"ל שבמלים "אני יוסף העוד אבי חי" יש תוכחה, מעין התוכחה של הקב"ה לעתיד לבוא. אבל צריך להבין (כמו ששואלים המפרשים), מה כאן התוכחה?

מסבירים המפרשים ששלש המלים "העוד אבי חי" לכאורה מיותרות. הרי לפני זמן קצר אמרו האחים ליוסף "שלום לעבדך לאבינו עודנו חי" (כמו שלמדנו בפרשת מקץ) ומדוע יוסף שואל שוב, האם אינו יודע שאביו חי? אלא שיוסף מתכוון לומר: האם יתכן שאבא באמת חי, לאחר כל הצער שגרמתם לו?! אין תוכחה גדולה מזו! ואם בפני התוכחה של יוסף, הקטן שבשבטים, לא יכלו לענות כי נבהלו מפניו, על אחת כמה וכמה כשהקדוש ברוך הוא יוכיח אותנו.

ראשית נלמד מכאן שגם הקב"ה בתוכחתו ישאל מעין זה, "העוד אבי חי"! כלומר, לקב"ה יש כמה תארים, הוא המלך שלנו, הדוד שלנו (בשיר השירים) וגם האבא שלנו - ועיקר התוכחה הוא שה' יאמר לנו: איך גרמת כזה צער לאביך שבשמים?

אם כן, כל הסיפור של יוסף ואחיו חוזר לכבוד אב, הנושא בו עסקנו בפרשות האחרונות, החל מפרשת וישלח בה פגם ראובן בכבוד האב. כל השבטים אהובים, ברורים, גבורים, קדושים. מטתו של יעקב שלמה, ואף על פי כן ראובן פגע בכבוד אביו. בהמשך מתברר שכל השבטים פוגעים בכבוד האב, כי היש פגיעה יותר ממכירת יוסף? זו התוכחה "העוד אבי חי".

כאב הפגיעה באבא

במלים "אני יוסף העוד אבי חי" יש רמז יפה ומכוון: אני יוסף = 7 פעמים **אבי חי** ("כל השביעין חביבין", כאשר **אני יוסף אבי חי** עולה **אברהם**, "אבי" הראשון). וכיון שב"אני יוסף" יש 7 אותיות הרי הערך הממוצע של כל אות הוא אבי חי! גם בתגובת האחים, "נבהלו מפניו", רמוז: **נבהלו** = 3 פעמים **אבי חי**. **מפניו** = 6 פעמים **אבי חי** - הבהלה היא מפני ההכרה מה עשו ל"אבי חי".

אמנם בפרשת מקץ ראינו שגם יוסף פגע בדקות בכבוד האב (שלא מחה כשאמרו לו "עבדך אבינו"), ובכל זאת "אבי חי" הוא "אני יוסף". אם "אבי חי", שבע פעמים, אז "אני יוסף", ואם חלילה לא, אז לא "אני יוסף".

מוסר ההשכל הוא שאבא, אבינו שבשמים, הוא הכל. גם אומות העולם קוראות לה' מלך, "והיה הוי' למלך על כל הארץ", אבל עיקר הנקודה של היהודי שהקב"ה הוא אבא שלו, כמו יעקב אבינו. צריך לדעת שכולם פוגעים בכבוד אבא, אבל כמה שנקח את זה ללב, וקצת נבכה, כמו רבי אלעזר כשהגיע לפסוק, נעשה איזה תקון.

"אני יוסף" הוא כמו התגלות התורה, "אנכי הוי' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים". כמו שכתוב בתניא שהמלך יורד בעצמו ורוחץ את בנו מהצואה ומכניס אותו חדר לפנים מחדר, הכל יחס של אבא לבן, ואחר כך צריך לראות איך הבן גומל לאביו. בביאת המשיח (בן יוסף ובן דוד), אז אבינו שבשמים רק יקבל נחת מאתנו. כמו שחסיד רוצה לעשות נחת לרבי, נעשה נחת לקדוש ברוך הוא. לא יהיה יותר שום צער לאבא, רק נחת וכל טוב.

לוח הילולא דצדיקיא לשבוע פרשת ויגש

יום ראשון, א׳ טבת

הרה"ק רַבִּי נַפְתָּלִי הִירְץ בהג"ר טוֹבְיָה יְחִיאֵל מִיכְל הַיילְפְּרִין מִבְּרֶעזָ'אן (תר"ה)

יום שני, ב׳ טבת

הרה"ק רַבִּי אַבְרָהָם מֹשֶׁה בהרה"ק ר' שִׂמְחָה בּוּנִים בָּאנְהַארְד מִפְּשִׁיסְחָא (תקפ"ט)

הרה"ק רַבִּי דָּוִד בהרה"ק ר' מֹשֶׁה הַלְבֶּרְשְׁטַאם מִסּוֹקוֹלוֹב (ת"ש)

יום שלישי, ג׳ טבת

רַבֵּנוּ שִׁמְעוֹן בֶּן צֶמַח דּוּרַאן - הָרַשְׁבַּ"ץ, בַּעַל 'תַּשְׁבֵּ"ץ - תְּשׁוּבוֹת רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן צֶמַח (ר"ד)
הרה"ק רַבִּי אַבְרָהָם בהרה"ק ר' יְהוּדָה צְבִי בְּרַאנְדְוַויין מִסְּטְרָעטִין (תרכ"ה)

יום רביעי, ד׳ טבת

הרה"ק רַבִּי חַיִּים שְׁנֵיאוֹר זַלְמָן בהרה"ק ר' מְנַחֵם מֶנְדֶל שְׁנֵיאוֹרְסָאהן מִלְיאַדִי (תר"מ)

יום חמישי, ה׳ טבת

הרה"ק רַבִּי אַבְרָהָם יַעֲקֹב בהרה"ק ר' יִשְׂרָאֵל מִסַּאדִיגוּרָא, בַּעַל 'אַבִּיר יַעֲקֹב' (תשכ"א)

הַבָּחוּר אֲהוּבְיָה הי"ד בֶּן יבלחט"א אַבְרָהָם סַנְדָּק (תשפ"א)

יום ששי, ו׳ טבת

הרה"ק רַבִּי יְחֶזְקֵאל שְׁרַגָּא בהרה"ק ר' חַיִּים הַלְבֶּרְשְׁטַאם מִשִּׁינָאוָוא, בַּעַל 'דִּבְרֵי יְחֶזְקֵאל'. (תרנ"ט)

שבת קדש, ז׳ טבת

הרה"ק רַבִּי צְבִי הִירְש בֶּן מוֹרֵנוּ רַבִּי יִשְׂרָאֵל בַּעַל שֵׁם טוֹב מִפִּינְסְק (תק"מ)

הרה"ק רַבִּי מָרְדְּכַי יוֹסֵף בהג"ר יַעֲקֹב מֵאִיזְבִּיצָא, בַּעַל 'מֵי הַשִּׁלוֹחַ' (תרי"ד)

רבי מרדכי יוסף מאיז'ביצא, בעל 'מי השילוח'

ישועה לפי היכולת

רבי מרדכי יוסף ליינר מאיז'ביצא, נודע על שם ספרו "מי השילוח", נולד בשנת תק"ס לאביו רבי יעקב מתלמידי החוזה מלובלין. היה תלמיד מובהק לרבי שמחה בונים מפשיסחא, ובהמשך קיבל על עצמו את הנהגתו של רבי מנחם מענדל מקוצק. בעקבות מחלוקת השקפתית, פרש עם קבוצת תלמידים מקוצק וייסד את חסידות איז'ביצא שהמשכה בראדזין. רבי מרדכי יוסף נודע בעמקות דברי החסידות שלו, ובהשקפתו לפיה בפנימיות כל מעשיהם של עם ישראל, אף החטאים, מבטאים את רצונו של הקב"ה בעולמו. דברי תורתו לוקטו על ידי נכדו, רבי גרשון חנוך העניך, לספר "מי השילוח". את דרכו המשיכו תלמידיו, רבי צדוק הכהן מלובלין, רבי לייבל'ה איגר ובנו רבי יעקב ליינר. רבי מרדכי יוסף הסתלק בז' טבת תרי"ד.

***

חסיד ישיש אחד מחסידי איז'ביצא סיפר: כי פעם אחת נחלה אצלו אחד מילדיו, והמחלה גברה מאוד, ודרש ברופאים ולא הוטב לו, ופתאום נשמע כי המגיד מטריסק זי"ע בא לעירו, והתיישב בדעתו והלך להזכיר את הילד לפני המגיד זי"ע, וענה לו המגיד שיתן לו ח"י רו"כ לפדיון, וכאשר שלא היה ביכולתו ליתן סכום כזה, הלך ממנו בלי תשובה.

כאשר שב לביתו וסיפר לאשתו, צעקה עליו: מדוע לא מכר את כל אשר לו, עבור המעות הנדרש? ואחר שהמחלה של הילד גברה עליו, נסע לרבו זצ"ל מאיז'ביצא, וסיפר לפניו ממחלת בנו, וגם סיפר את אשר היה לו עם המגיד מטריסק זי"ע.

אמר לו רבו מאיז'ביצא זצ"ל, שיתן פדיון ח"י גרוש ואי"ה יתרפא הילד. והוסיף לאמור: כי יכולים ללמוד מתורתינו הקדושה, כידוע כי כל כלי המשכן היו של זהב שולחן ארון ומנורה וכו', אבל שתי החצוצרות היו של כסף (במדבר י', ב') והטעם לזה יען כי בהחצוצרות צוה המקום לתקוע בעת צרה ר"ל, כמו שכתוב: "על הצר הצורר אתכם", ובעת צרה מראה הקב"ה כאלו כביכול גם הוא משתתף בצרת ישראל:

מניח של זהב ומסתפק בשל כסף, כדי להקל על ישראל. הרי שבשעת הדחק, שאין יד המבקש בעל הצרה משגת, מחויב גם הצדיק להשתתף בצרתו ולהסתפק כפי יכולת המבקש.

***

את ה'חצוצרות', מהן למד ה'מי השילוח' על חובת ההשתתפות בצרה, דרש פעם המגיד ממעזריטש כ'חצאי צורות'. בסיפור הזה, חצאי הצורות הם חצאי צרות - החצי שנוטל

על עצמו הרבי והחלק שנותר ביד החסיד. רבי שהוא בחינת חצוצרה דומה ליצחק אבינו. כך מסופר עליו במדרש (בתרגום חופשי):

"...[לעתיד לבוא] אומר לו [הקב"ה] ליצחק: בניך חטאו לי! אמר לפניו: ריבונו של עולם! בני, ולא בניך?! בשעה שהקדימו לפניך נעשה לנשמע, קראת להם "בני בכורי". עכשיו בני ולא בניך?! ועוד: כמה חטאו? שנותיו של אדם שבעים שנה. הורד עשרים שאינך מעניש עליהם (מפני שבדיני שמיים מענישים מגיל עשרים ואילך), ונשארו חמישים. הורד מחצית מהזמן שעובר בשנת לילה, ונשארו עשרים וחמש שנה. מחצית מאלו עוברת בתפילה, אכילה וצורכי הגוף, ונשארו רק שתים עשרה וחצי שנה של חטאים. אם אתה סובל את כולם, מוטב. ואם לאו - חצי עלי וחצי עליך. פתחו [ישראל] ואמרו: כי אתה אבינו...".

כיצחק אבינו, המחלק שוב ושוב את חיי האדם על חולשותיו וחטאיו ולוקח את חציים על שכמו, מחלק רבי מרדכי יוסף את הצרה בינו לבין החסיד. בקישור לחצוצרות שעושה הצדיק, טמון עומק רב: בכתבי האר"י מבואר כי סוד החצוצרות שייך לנצח וההוד, המכונים "תרין פלגי גופא [שני חצאי הגוף]". הרבי והחסיד, כמו איש ואישה, חשים שהם שני חצאים של גוף אחד. מתוך כך, יכול המשפיע לחלוק את צרת המקבל ולהשתתף בה - באופן המטה את הכף לחסד, כפי שמשתקף בהפיכת הזהב לכסף (מעבר להקלה במחיר, הזהב גם מסמל את הגבורה והדין, בעוד הכסף מסמל את הכיסופים והאהבה).

[ובשפה קבלית יותר: אמנם, מטבע הדברים שייך הרבי לנצח - ענף החסד, והחסיד להוד - ענף הגבורה (בסוד "איהו בנצח, איהי בהוד"). אך ברצותו להקל על החסיד מקיים הצדיק "שיכל את ידיו", כאשר יד ימין (החסד) יורדת להשפיע דווקא לשמאל (ההוד), והגבורות שבשמאל ניתנות דווקא בימין (הנצח, מקומו של המשפיע). כך נמנע מצב של נפילת ההוד, "הודי נהפך עלי למשחית", והחסיד יכל להיחלץ ממצבו הקשה].

מכך אנו יכולים ללמוד לכל מערכת יחסים, בה אנו נמצאים כעת בתפקיד המשפיע (בין אם מדובר בהורים וילדים, רב ותלמידים או שני בני זוג): אנו יכולים לדרוש "חלוקה הוגנת" של המאמצים, או לצפות מהצד השני לעמוד בסטנדרטים שאנו רגילים אליהם (זהב). פעמים רבות יש לכך מקום, כפי שבדרך כלל היו כלי המקדש עשויים זהב. אך לעיתים שותפות אמיתית פירושה התחשבות במצוקה (כסף), ויכולת לקחת על עצמי ככל שנדרש כדי להקל. הלא אם שנינו חצאים של שלם אחד, האחריות על חטאי השני וחולשותיו נופלת גם עלי - ואיך אדרוש ממנו לבצע בשלמות את חלקו?

אחדות התורה

מָה מְאַחֵד אוֹתָנוּ? הַדֶּבֶק שֶׁמְּחַבֵּר אוֹתָנוּ צָרִיךְ לִהְיוֹת הַתּוֹרָה. זֶהוּ הַחִבּוּר הָאֲמִתִּי. מֻמְלָץ מְאֹד - לִפְנֵי כְּשֶׁנָּה הִתְחַלְנוּ לִלְמֹד כָּל יוֹם פֶּרֶק תָּנָ"ךְ. אִם כֻּלָּם לוֹמְדִים אֶת פֶּרֶק הַתָּנָ"ךְ הַזֶּה, כַּמָּה שֶׁזֶּה כְּאִלּוּ חִיצוֹנִי - זֶה בְּהֶחְלֵט מְחַבֵּר. חוּץ מֵהַחָתָ"ת שֶׁל הָרַבִּי הַקּוֹדֵם, הָרַבִּי הוֹסִיף גַּם רַמְבָּ"ם, וְזֶהוּ הַחִבּוּר בֵּין הַחֲסִידִים, הַלִּמּוּד הַיּוֹמִי הַזֶּה. בִּשְׁבִילֵנוּ אֲנַחְנוּ הוֹסַפְנוּ כַּמָּה דְּבָרִים לֹא קָשִׁים. לֹא מְסֻבָּךְ: פֶּרֶק תָּנָ"ךְ (אֲנַחְנוּ הַיּוֹם בְּסֵפֶר אִיּוֹב, סֵפֶר הַפְּסִיכּוֹלוֹגְיָה הֲכִי חָשׁוּב בַּתָּנָ"ךְ), וּפֶרֶק מִשְׁנָה (שָׁבוּעַ הַבָּא מְסַיְּמִים חֲגִיגָה, סוֹף סֵדֶר מוֹעֵד, וּמַתְחִילִים סֵדֶר נָשִׁים). לְדַעְתִּי, מְאֹד מְאֹד רָצוּי שֶׁכָּל מִי שֶׁיּוֹשֵׁב כָּאן יִלְמַד אֶת גַּם אֶת הַחָתָ"ת, וְגַם אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה. זֶה בֶּאֱמֶת מְחַבֵּר, הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה מְחַבְּרִים אוֹתָנוּ בְּיַחַד.

[מתוך שיעור ב"ד אייר תשפ"ג]

